

INSTRUKTÁŽNÍ MANUÁL PRO SOCIÁLNÍ A TERÉNNÍ PRACOVNÍKY

OBCHOD S LIDMI V ČR

„Vzdělávání pracovníků sociálních služeb v problematice obchodu s lidmi“

OBSAH

1. Úvod str. 1

2. Obecné informace o obchodu s lidmi str. 2

- 2.1. Definice obchodu s lidmi
- 2.2. Obchod s lidmi v ČR - Popis stávající situace
- 2.3. Typologie obětí
- 2.4. Trasy obchodu s lidmi

3. Oběti obchodování s lidmi str. 16

- 3.1. V jaké situaci se oběti nacházejí
- 3.2. Kde a jak vyhledávat oběti
- 3.3. Jak identifikovat oběti
- 3.4. Nátlak a násilí na obětech
- 3.5. Podvodné jednání

4. Pomoc obětem a prevence str. 23

- 4.1. Legislativní opatření k zamezení obchodu s lidmi
- 4.2. Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi
- 4.3. Úloha územních samosprávných celků - krajů a obcí
- 4.4. Úkoly a možnosti spolupráce se subjekty: MVČR, PČR a NNO
- 4.5. Možnosti intervence a doporučený postup při kontaktu s oběťmi a potenciálními oběťmi obchodu s lidmi
- 4.6. Příklady dobré praxe preventivních opatření

5. Kontaktní údaje na pomáhající organizace poskytující preventivní i následné služby a na další relevantní subjekty str. 39

6. Použité zkratky str. 43

7. Doporučená literatura a informační zdroje str. 44

1. Úvod

Vážení a milí kolegové,

tento instruktážní manuál (dále jen „Manuál“) je jedním z výstupů projektu (veřejné zakázky) *"Vzdělávání pracovníků sociálních služeb v problematice obchodu s lidmi"* Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva vnitra, který realizuje společnost Confima, s.r.o.

Manuál vychází z obsahu akreditovaného vzdělávacího programu. Využívá jak teoretických znalostí, tak i praktických zkušeností, a podává tak ucelený přehled o problematice obchodování s lidmi v České republice, a to v kontextu aktuálních zahraničních informací a legislativy.

Manuál je určen především pro pracovníky odborů sociálních věcí na krajských úřadech, na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností a další terénní sociální pracovníky z řad nevládních neziskových organizací a subjektů, kteří poskytují odborné poradenství a podílejí se na řešení problematiky obchodu s lidmi v ČR.

Tito pracovníci mohou významně napomoci šíření informací o rizicích obchodování s lidmi v regionu své působnosti, identifikovat obchodované osoby a přispět k cílené prevenci a potírání tohoto druhu kriminality. Jejich role je nezastupitelná zejména proto, že znají svůj region z hlediska rizikových míst.

Manuál má napomoci zvýšit úroveň vědomostí sociálních a terénních pracovníků o problematice obchodování s lidmi, zlepšit jejich schopnosti v rozpoznávání obětí obchodu s lidmi a poskytnout ucelené vodítko při komunikaci s nimi a informace pro další úspěšné řešení konkrétních případů.

MUDr. Marián Hošek

náměstek ministra práce a sociálních věcí

2. Obecné informace o obchodu s lidmi

Copyright: fotodokument.cz

Obchod s lidmi je svým rozsahem právem považován za celosvětový problém. Obrovský nárůst počtu obchodovaných osob v Evropě nastal na konci 80. let 20. století po rozpadu socialistického bloku a otevření hranic, a stal se tak velmi výnosnou oblastí. Odhaduje se, že celosvětový příjem z obchodu s lidmi se pohybuje mezi 8,5 až 12 miliardami EUR.¹ Už z těchto hrubých odhadů je zřejmé, že se jedná o jednu

z nejmýnosnějších forem mezinárodního organizovaného zločinu, která svým ziskem směle konkuruje obchodu s drogami a zbraněmi. U obchodu s lidmi hrozí daleko menší riziko, že pachatelé budou odhaleni a potrestáni, neboť využívají bezmocného postavení, ve kterém se jejich oběti ocitají, například kvůli násilí či výhrůžkám, jimž jsou vystaveny, nebo z důvodu nelegálního pobytu na území cizího státu. Střední a východní Evropa patří, podle zprávy UNODC², mezi oblasti, kde je tento problém mezinárodního zločinu velmi rozsáhlý. Obchodování s lidmi se proto nevyhýbá ani ČR. V reakci na vývoj minulých let přijala Česká republika boj proti obchodování s lidmi jako veřejný zájem.

Stejně jako ve většině zemí světa je také v České republice obchodování s lidmi trestným činem, při kterém dochází k porušování lidských práv obchodované osoby.

Jako závažné porušování lidských práv chápe obchod s lidmi Úřad Vysoké komisařky OSN pro lidská práva ve svých Doporučených pravidlech týkajících se dodržování lidských práv v případech obchodu s lidmi³.

Klíčovou charakteristikou obchodování s lidmi a vykořisťování obětí je jejich obtížná zjištělnost. **Je nemožné přesně odhadnout počet obchodovaných osob, protože tento typ kriminality je vysoce latentní.**

¹ Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období 2005-2007) str. 7, www.mvcr.cz, 2004
European Union Organised Crime Report, Europol, 2004

² Zpráva vídeňského Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu (UNODC) "Trafficking In Persons:Global Paterns"

³ Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Geneva, 2002

Stále neexistují mechanismy monitorování počtu obchodovaných osob v jednotlivých státech i na mezinárodní úrovni. Proto se odhady mezinárodních organizací pohybují od 800 000 až po 4 miliony obchodovaných osob ročně na celém světě⁴. Důvody tohoto rozdílu lze nalézt také ve formách⁵ a definicích⁶ obchodování s lidmi. Odborníci odhadují, že známé případy obchodování, tedy ty, o kterých se dovědí příslušné orgány činné v trestním řízení či pomáhající organizace, tvoří zhruba 10 - 30 % z celkového skutečného počtu těchto případů. Zhruba 70 % zůstává neodhalených. Samy obchodované osoby často netuší, že se podle mezinárodního či národního práva staly obětí praktiky, která je trestná⁷ a nevyhledávají pomoc. Proto většina obětí zůstává neidentifikována.

„Oběť“ či „obchodovaná osoba“?

V souladu s přístupem posilujícím kompetence obchodovaných osob zvládnout svoji situaci je nutno v úvodu vysvětlit **používání pojmů "oběť" a "obchodovaná osoba"**. Pojem "oběť" je v textu Manuálu používán pouze v případech, kdy popisuje postavení obchodované osoby jako oběti trestného činu a závažného porušení lidských práv. Mnohé z "obchodovaných osob" uznávají, že se staly oběťmi trestného činu, ale nechtějí, aby jejich identita byla redukována na "oběť". Proto je v ostatních případech v textu užíván obecnější termín „obchodovaná osoba“, neboť „oběť“ může být vnímána jako příliš pasivní, což v mnoha případech neodpovídá skutečnosti.

Obchod s lidmi se často zaměřuje s jinými pojmy, především s prostitucí a nelegální migrací či převaděčstvím. Osoby, které nelegálně vstupují do ČR, např. jsou za úplaty převedeny, nemusí být nutně obchodovány. U převaděčství ve většině případů vztah mezi převaděčem a touto osobou končí, jakmile je převedena do cílové země.

Obchodovaná osoba bývá zpravidla v cílové zemi vykořisťována a právě vykořisťování je podstatou celého procesu obchodování. Prostituce, i když vytváří podmínky pro vznik obchodu s lidmi za účelem nucené prostituce, může být vykonávána i na základě svobodného rozhodnutí a bez nátlaku nějakého pachatele. V takovém případě se o obchod s lidmi nejedná.

⁴ 800 000 Trafficking in Persons Report 2003, Ministerstvo zahraničních věcí USA, 4 miliony OSN a Mezinárodní organizace pro migraci - Unesco Trafficking Statistics website, www.unescobkk.org

⁵ Některé statistiky obsahují údaje pouze o obchodu s lidmi za účelem práce v sexuálním průmyslu, jiné zahrnují všechny účely.

⁶ Některé statistiky zahrnují obchodování s lidmi pouze v případech, kdy byly překročeny státní hranice, jiné zahrnují i obchodování v rámci státních hranic.

⁷ Vaníčková E., Burčíková P., Kerbic J., Kefurtová A., Rozlílek M., Kutálková P., Obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, Česká společnost na ochranu dětí, Praha 2005.

2.1. Definice obchodu s lidmi

Definice obchodování s lidmi dle OSN

Primárním cílem sítí obchodníků je „finanční zisk, který přináší práce jiné osoby/osob vykonávaná nedobrovolně, za podmínek, které obchodované osoby nemohou ovlivnit či změnit v kontextu, který lze označit za novodobé otroctví“⁸.

V **Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi**⁹, doplňujícím Úmluvu OSN o boji proti mezinárodní organizované trestné činnosti z roku 2000 (dále jen „Protokol“) je k dispozici základní a komplexní mezinárodní definice obchodování s lidmi, která má velmi široké použití, neboť vedle sexuálního vykořisťování zahrnuje jako jeden z účelů obchodování s lidmi i nucenou práci. „Obchodováním s lidmi se rozumí najímání, doprava, transfery, ukrývání nebo přijímání osob pod hrozbou nebo za použití síly nebo jiných forem nátlaku, únosem, lstí, podvodem, zneužitím pravomoci nebo situace bezbrannosti nebo za použití poskytnutí nebo získání peněz nebo prospěchu k získání souhlasu pro ovládání osoby jinou osobou, za účelem vykořisťování. Vykořisťování zahrnuje minimálně vykořisťování prostitucí jiných nebo jinými formami sexuálního vykořisťování, nucenou práci nebo službami, otroctvím nebo praktikami podobnými otroctví, nevolnictví nebo odstraňování orgánů“.¹⁰

Z této definice a z rozhodnutí Rady EU¹¹ vychází také **současné znění skutkové podstaty trestného činu Obchodování s lidmi dle českého trestního zákona**, a to konkrétně **ustanovení § 232a Obchodování s lidmi**¹²

(1) Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá osobu mladší osmnácti let, aby jí bylo užito

- a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání,
 - b) k otroctví nebo nevolnictví, nebo
 - c) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování,
- bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

⁸ Odborný text "Viktimizace obchodovaných osob", La Strada ČR, o. p. s.

⁹ Česká republika protokol podepsala dne 10. prosince 2002, ale stále jej neratifikovala.

¹⁰ Tyto formy vykořisťování jsou uvedeny v definici obchodu s lidmi podle Protokolu. V roce 2004 byla i definice podle českého trestního zákona uvedena do souladu s definicí podle Protokolu, český trestní zákon však neuvádí odjímání orgánů jako jeden z účelů obchodování.

¹¹ Úprava odpovídá požadavkům rámcového rozhodnutí Rady Evropské unie ze dne 19. 7. 2002, o potírání obchodování s lidmi (2002/629/JVV).

¹² Novela provedená zákonem č. 537/2004 Sb. nabyla účinnosti 22. 10. 2004.

(2) Stejně bude potrestán, kdo jiného za použití násilí, pohrůžky násilí nebo lstí nebo zneužitím jeho omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá, aby ho bylo užito

- a) k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání,
- b) k otroctví nebo nevolnictví, nebo
- c) k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,
- b) vydá-li takovým činem jiného v nebezpečí těžké újmy na zdraví nebo smrti,
- c) spáchá-li takový čin v úmyslu získat značný prospěch, nebo
- d) spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci.

(4) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán,

- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 těžkou újmu na zdraví, smrt nebo jiný, zvláště závažný následek,
- b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat prospěch velkého rozsahu, nebo
- a) spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

Určujícím znakem obchodu s lidmi je jednoznačně JEDNÁNÍ PACHATELE za pomoci jedné z forem donucení ZA ÚČELEM VYKOŘIŠŤOVÁNÍ obětí a MAJETKOVÉHO PROSPĚCHU pachatele.

Obchod s lidmi tedy musí vykazovat tyto následující 3 základní znaky:¹³

Jednání obchodníků

JEDNÁNÍ

Kdo jiného přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá.

Obchod s lidmi často probíhá i vně jednoho státu, nemusí to být nevyhnutelně přemístění s překročením státních hranic. Osoby jsou obchodovány mezi regiony či oblastmi, obvykle z chudších do bohatších oblastí. Neznalost prostředí a jazyka

¹³ Vaníčková E., Burčíková P., Kerbic J., Kefurtová A., Rozlílek M., Kutálková P., Obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, Česká společnost na ochranu dětí, Praha 2005.

Prostředky donucení

PROSTŘEDKY

Kdo jiného za použití násilí, pohrůžky násilí nebo lstí anebo zneužitím jeho omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá.

Mezi tyto prostředky patří přímé násilí nebo pohrůžka násilím, zneužití omylu, závislosti či tísně, ale také lest. K získání obětí obchodníci často zneužívají omylu obchodovaných osob. Tento omyl se nejčastěji týká druhu práce, odměny nebo pracovních podmínek. Častým prostředkem nátlaku či donucení bývá i zabavení cestovních dokladů nebo nutnost splácet dluh za různé služby spojené se zprostředkováním práce, dopravou nebo dalšími, i fiktivními, službami. V této souvislosti však existuje rozdíl mezi obchodem s dětmi (osobou mladší 18 let) a dospělými, neboť u dětí není podmínkou klasifikace trestného činu „Obchodování s lidmi“ žádná forma donucení, tj. postačuje přítomnost samotného vykořisťování.¹⁴

Účel vykořisťování

ÚČEL

Využívání jiných osob s úmyslem jinou osobu **vykořisťovat**:

- k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání,
- k otroctví nebo nevolnictví, nebo
- k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování.

Základním účelem obchodu s lidmi je vykořisťování, ale to může mít různé podoby. Podle druhů vykořisťování tak rozeznáváme šest základních forem obchodu s lidmi.

***Poznámka:** U všech forem dochází k vykořisťování jak dospělých, tak i dětí. Podíl dětí v počtu obchodovaných osob se však výrazně liší podle jednotlivých forem obchodu s lidmi.¹⁵*

1. Sexuální vykořisťování a nucená prostituce

Tato forma obchodu je často ztotožňována s obchodem s lidmi jako takovým, pravděpodobně proto, že na ni bylo doposud soustředěno nejvíce pozornosti a je o ní k dispozici nejvíce informací. Je charakteristická (jako mnohé další formy) izolací obchodovaných osob, zneužíváním jejich neznalosti prostředí a často i jazyka, manipulací, omezováním pohybu a v mnoha případech otrockými podmínkami. Izolace a omezování pohybu slouží obchodníkům k získání větší kontroly nad obchodovanými osobami. Obchodovaná osoba však není zbavována pouze svobody pohybu, ale i svobody rozhodování v mnoha sférách svého života.

¹⁴ §232a odst. 1 TZ

¹⁵ Vaničková E., Burčíková P., Kerbic J., Kefurtová A., Rozlílek M., Kutálková P., Obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, Česká společnost na ochranu dětí, Praha 2005.

Otrocké podmínky v prostředí prostituce často znamenají nízkou hygienickou úroveň zařízení, kde se prostituce provozuje, povinnost obsloužit neúměrně velké množství zákazníků denně, nemožnost vyžadovat používání kondomu při každém sexuálním kontaktu, nutnost pracovat i ve špatném zdravotním stavu či nedostupnost jakékoliv zdravotní péče v případě nutnosti. Podle dostupných informací jsou nejčastějšími oběťmi této formy obchodování s lidmi ženy a děti. Uděti jde především o vykořisťování v pornografickém průmyslu a zneužívání nezletilých dívek k práci v prostituci.

2. Domácí práce

Izolace osob vykonávajících domácí práce v domovech, tedy soukromých prostorách jiných osob, zvyšuje zranitelnost těchto pracovníků a pracovníků vůči zneužívání a vykořisťování. Častými formami jsou otrocké podmínky práce (dlouhá pracovní doba bez možnosti oddechu, nedostatek jídla apod.), nucení k prostituci nebo poskytování sexuálních služeb zaměstnavateli, násilí, nevyplácení části nebo celé mzdy.

3. Nucená práce¹⁶

K obchodování s lidmi za účelem nucených prací obvykle dochází v oblastech jako je zemědělství, stavebnictví, spotřební a potravinářský průmysl, v dílnách¹⁷ apod. I tady jsou časté otrocké podmínky, závislost na obchodnících, zejména pokud jde o bytové náležitosti a možnost získání práce.

Někteří migranti jsou nuceni snášet jisté formy hrubého zacházení od svých zaměstnavatelů, např. zadržování výplaty, práce bez zákonné pauzy, verbální násilí či porušování smlouvy. V souladu s definicí se z pouhého zneužívání situace či dominantního postavení v práci stává nucená práce, jestliže zaměstnavatel používá slovní anebo fyzické násilí či hrozby určité intenzity proto, aby pracovníka udržel v práci. Zadržování cestovních či jiných osobních dokladů je také způsob ohrožování či omezování.

Účelem pracovní migrace není dosáhnout životního nadstandardu, ale naopak získat základní prostředky pro relativně důstojné přežití. Vztah mezi zprostředkovatelem práce a zahraničním zaměstnancem může být silně nerovný a může vést k situaci vykořisťování pod určitým nátlakem ze strany zprostředkovatele práce nebo zaměstnavatele. Pracovní migranti se tak mohou stát snadno zneužívanou skupinou.

¹⁶ **Nucená práce je definována** jako každá práce nebo služba, která je na kterékoliv osobě vymáhána pod pohrůzkou jakéhokoliv trestu nebo újmy a ke které se tato osoba nenabídl dobrovolně (definice dle Úmluvy o nucené či povinné práci Mezinárodní organizace práce).

¹⁷ Obvykle do značné míry uzavřené dílny (např. v textilním průmyslu), kde jsou lidé nuceni pracovat v otrockých podmínkách.

4. Sňatek

Tato forma obchodu spočívá v koupi nevěsty, obvykle z chudé země či oblasti, a její vykořisťování v domácnosti, nucení k výkonu neplacené práce či prostituce.¹⁸ V prostředí ČR dochází k nuceným sňatkům občanek ČR s cizincem za účelem legalizace jeho pobytu.

5. Nucení k žebrotě a trestné činnosti

Obchodování s lidmi za účelem žebroty je časté zejména v jihovýchodní Asii, ale objevuje se také v Evropě (i v ČR) a na jiných místech. Spočívá v získávání osob, zejména dětí, starých lidí a postižených, kteří jsou kvůli věku či postižení jednoduchým cílem, a v jejich vykořisťování při získávání peněz žebrotou. Děti bývají nuceny i ke kapesním krádežím, protože nejsou v případě dopadení trestně zodpovědné. Zisk pak musí odevzdávat pachateli nebo organizované skupině.

6. Odjímání orgánů

Obchodování s lidmi za účelem odjímání orgánů zahrnuje pouze obchodování s lidskými bytostmi za tímto účelem, nezahrnuje obchod s lidskými orgány samotnými.

Podle dostupných informací bývají za účelem sexuálního vykořisťování a domácí práce obchodovány hlavně ženy, obchodování za účelem nucené práce se pak týká mužů i žen.

2.2. Obchod s lidmi v ČR - popis stávající situace

Pohyb osob z chudých do bohatších zemí či regionů je naprosto zákonitý, a je tedy běžnou součástí migrační reality v ČR. Obchodované osoby přicházejí ze zdrojové země, projíždějí tranzitní zemí a jsou vykořisťovány v cílové zemi. Mezi osobami potenciálně či skutečně vykořisťovanými či obchodovanými za účelem nucené práce v ČR v podstatě nejsou občané Evropské unie (avšak s výjimkou např. Slovenska, Bulharska, Rumunska nebo Litvy) či dalších zemí, kteří nemají na území ČR problém s legálním pobytem či prací. **Obchodování s lidmi není pouze mezinárodní, ale probíhá i v rámci ČR, tedy bez překročení státních hranic.**

Česká republika je ve specifickém postavení, kdy je současně zemí zdrojovou, tranzitní i cílovou.

Zdrojová země

V 90. letech minulého století byla ČR významnou zdrojovou zemí (zemí původu obchodovaných osob) spolu s dalšími postkomunistickými státy z východní a jihovýchodní Evropy. České ženy byly obchodovány do sexuálního průmyslu zejména v západní Evropě (Německo, Nizozemsko, Itálie, Španělsko apod.).

¹⁸ Běžná je i praxe objednávání nevěst ze zahraničí přes katalogy a internet.

Po roce 2000 se objevily zprávy o Češkách obchodovaných mimo Evropu, a to jak do Asie (Japonsko), tak na americký kontinent (USA, Mexiko). **V současné době existuje nadále, i po vstupu ČR do Evropské unie, obchod s mladými českými ženami za účelem sexuálního vykořisťování do zemí západní Evropy, ale ve značné míře se rozvíjí i na území ČR.**

Nejčastějším zdrojem obchodovaných osob pocházejících z České republiky jsou oblasti s velkou nezaměstnaností a města s rozvinutějším cestovním ruchem a zvýšenou nabídkou i poptávkou všech druhů sexuálních služeb. Jako nejrizikovější lokality jsou uváděny severní Čechy, západní Čechy - pohraničí, jižní Čechy, severní i jižní Morava, Praha a Brno. Potenciální oběti obchodování s lidmi jsou vyhledávány mezi osobami nespokojenými s výdělkem, v obtížných životních situacích a ženami provozujícími prostituci.

Cílová a tranzitní země

Cílovou zemi/lokalitu chápeme jako místo, kam jsou obchodované osoby dopraveny za účelem zisku obchodníků z jejich práce.

Copyright: fotodokument.cz

Moldávie, Litva, dále Slovensko, Rumunsko, Bulharsko, objevují se i ženy ze zemí bývalé Jugoslávie.

Tyto ženy pobývají na území ČR buď v rámci turistického víza, na falešné pozvání, či ilegálně.

Během 90. let klesal postupně podíl České republiky jako země, která je zdrojem pro obchodování s lidmi. ČR se postupně stávala - díky své ekonomické úrovni, poptávce po levné pracovní síle a sousedství se SRN a Rakouskem - atraktivní cílovou zemí, kam obchodníci s lidmi lákají ženy ze zahraničí na práci v pohostinství, na úklidové a pomocné práce nebo na práci v erotických službách.¹⁹ Koncem 90. let se začínají ve významné míře v ČR objevovat ženy obchodované z jiných zemí, zejména z bývalého Sovětského svazu a jihovýchodní Evropy, za účelem sexuálního vykořisťování. Mezi zdrojové země patří nejčastěji Ukrajina a další státy bývalého SSSR - Rusko, Bělorusko,

¹⁹ Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období 2005 - 2007), str. 7.

Postupně se škála zdrojových zemí z hlediska obchodu s lidmi do ČR rozšiřuje a na začátku 21. století se objevují i **osoby obchodované ze střední, jihovýchodní a východní Asie** (z Vietnamu, Číny, Mongolska, Filipín či Thajska, Kyrgyzstánu, Kazachstánu a Turkmenistánu). Nejnovějším „trendem“ jsou ženy z Afriky, zejména z Nigérie a Konga.

V tomto období se začíná měnit i do té doby téměř výlučná forma obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a objevují se první případy pracovního vykořisťování v kontextu nucené práce (např. v textilním a zpracovatelském průmyslu).

Mezi cizinci mimo EU je na českém pracovním trhu **nejvíce občanů Ukrajiny a Vietnamu**.

Polovina 90. let je v ČR klíčové období pro formování způsobů organizace pracovní migrace. V tomto období se začal konsolidovat soubor neformálních pravidel (způsobů) organizace pracovní migrace ze zemí bývalého SSSR - „**klientský systém**“. „**Klientský systém**“ sám o sobě není totéž jako obchod s lidmi, vytváří však podmínky závislosti obchodovaných osob, jež jsou pro vznik obchodu s lidmi příznivé.

V rámci ukrajinského „klientského systému“ lze rozeznávat zcela legální praktiky zaměstnávání s dodržováním běžných pracovních podmínek až po případy vykořisťování, nucené práce a obchodu s lidmi za těmito účely.

Čeští zaměstnavatelé umožňují fungování klientského systému, protože se sami zdráhají zaměstnávat cizince nelegálně a protože nepreferují individuální formu jejich zaměstnávání. Zaměstnavatelé se přes klientský systém dostávají do světa, kde platí neformální pravidla se všemi technikami a náležitou kriminální praxí. Včetně násilných metod vymáhání pohledávek, vnuceného partnerství a korupce.²⁰

Copyright: fotodokument.cz

Zaměstnavatelé ochotně akceptovali tento způsob zaměstnávání cizinců, neboť tím získali pracovní sílu ochotnou pracovat podle aktuální potřeby.

V souvislosti s vietnamskou komunitou existují informace o těžkých formách vykořisťování a nucené práce. Informací je však málo pro jejich těžkou dostupnost související s uzavřeností komunity a s kulturními a společenskými specifiky.

²⁰ Pilotní průzkum prostředí obchodu s lidmi na území ČR, IOM, Praha 2005, str. 17.

Vzhledem k tomu, že obchodování s lidmi je kriminálním jednáním a odehrává se v latenci, jsou nashromážděné číselné údaje jen výsekem z reality (např. počty pachatelů, které se podařilo odsoudit, počty klientů(tek) pomáhajících organizací apod.) Jedním z mála kvantitativních informačních zdrojů jsou kriminální a soudní statistiky. Z důvodů vysoké latence této trestné činnosti nelze považovat statistiky zjištěných trestných činů či odsouzených pachatelů za data, která objektivně popisují kvantitativní rozsah obchodování s lidmi v ČR. Statistiky spíše vypovídají o tom, jak se Policii ČR daří v daném období případy obchodu s lidmi odhalovat. Např. v roce 2006 zjistila Policie ČR 16 případů trestného činu obchodování s lidmi dle § 232a trestního zákona, objasněno bylo 13 případů.²¹

Počty Policií ČR zjištěných trestných činů obchodování s lidmi (dle § 232a, dříve § 246 trestního zákona)

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Zjištěno trestných činů	34	23	13	27	15	10	13	16	16
Objasněno trestných činů	34	22	13	25	10	9	12	11	13
Počty vyšetřovaných a stíhaných osob	49	38	21	26	12	19	30	18	11

Česká republika je na mezinárodní půdě často kritizována za nízký počet odsouzených osob a právě za nízké uložené tresty v souvislosti s obchodem s lidmi.

Počty Policií ČR registrovaných obětí obchodování s lidmi (dle § 232a, dříve § 246 trestního zákona)²²

Rok	2003	2004	2005	2006
oběti - ženy	2	3	10	7
oběti - muži	1	-	-	2
oběti - skupiny	8	10	6	9
počet osob ve skupinách	50	69	27	63
celkem	53	72	43	72

²¹ Manuál pro Policii ČR - Obchodování s lidmi, Praha 2006, str. 3.

²² Policejní statistika eviduje oběti buď jednotlivě, nebo jako skupiny obětí (např. jedná-li se o větší případ); následně je pak uveden počet obětí v těchto skupinách.

Počty pravomocně odsouzených osob a uložených trestů za obchodování s lidmi (dle § 232a, dříve § 246 trestního zákona)²³

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
K podmíněnému trestu	2	8	10	8	15	4	9	12	1
K nepodmíněnému trestu od 1 do 5 let	3	17	6	7	5	1	3	8	0
Počet odsouzených osob	5	25	16	15	20	5	12	20	1

Do roku 2004 bylo trestné pouze obchodování za účelem sexuálního vykořisťování. Až novela trestního zákona z uvedeného roku přinesla rozšíření definice o další formy obchodu s lidmi, např. o nucenou práci.

Jednou z častých forem obchodování s lidmi v ČR je nucená prostituce žen za účelem sexuálního vykořisťování.

Copyright: fotodokument.cz

Obchodníci zneužívají především ženy, ale nutí i děti, k poskytování sexuálních služeb. Jedná se nejen o velké mezinárodně propojené sítě obchodníků, ale také o vnitrostátní aktivity malého rozsahu. Touto formou obchodu s lidmi se v ČR zabývají zejména ruskojazyčné a bulharské skupiny organizovaného zločinu, které působí po celé ČR, zejména pak v severních a západních Čechách, na jižní Moravě a v Praze. Tyto lokality se vyznačují vysokým výskytem prostituce a sexuálního turismu z Německa a Rakouska.

²³ Výsledky kriminální statistiky v určitém roce nejsou přímo srovnatelné se statistikou vedenou resortem spravedlnosti, který je gestorem statistiky státních zastupitelství a soudů. Důvodem je zejména časový odstup, někdy i víceletý, mezi ukončením konkrétní trestní věci v jednotlivých fázích trestního řízení. Policejní statistika jednotlivé případy zachytí na počátku trestního řízení, statistika soudní naopak až na jeho konci. Dalším důvodem je skutečnost, že v kriminálních statistikách jsou evidovány trestné činy i s neznámým pachatelem.

Dále se zvyšuje podíl pachatelů vietnamské a čínské národnosti. Na vnitrostátním obchodu s lidmi se pak významně podílejí občané ČR romské národnosti.²⁴

Obchodované ženy, nejčastěji ze zemí východní Evropy a Asie, které jsou v ČR nuceny k prostituci, případně jsou přes ČR transportovány dále do západní Evropy, pobývají na našem území buď v rámci víza k pobytu do 90 dnů (turistická víza), dlouhodobého víza (daného na základě fiktivních údajů, např. pozvání) či ilegálně.

Nejčastějším zdrojem českých obchodovaných osob jsou oblasti s velkou nezaměstnaností a města s rozvinutějším cestovním ruchem. Způsoby najímání českých žen lze rozdělit na neformální (přes přátele, známé, někoho z rodiny) a formální (agentury pracovní, cestovní, sňatkové) či přes inzeráty. Vnitrostátní obchodování s lidmi spočívá v rotaci lidí mezi jednotlivými lokalitami a nočními podniky, která se řídí vývojem poptávky po sexuálních službách a zvýšeným zájmem Policie ČR.

Mnoho případů sexuálního vykořisťování v ČR se děje mimo dohled veřejnosti, v pouliční nebo bytové prostituci. Další formy obchodu s lidmi související s pracovním vykořisťováním nebo ilegální migrací, jsou zjistitelné ještě obtížněji.

Pracovní vykořisťování cizinců není v ČR okrajovým fenoménem, v ČR k němu dochází v podobném rozsahu jako k sexuálnímu vykořisťování, nejčastěji se jedná o obchodování s lidmi za účelem nucené práce. V daleko

Copyright: fotodokument.cz

menší míře je zatím zjištěno obchodování za účely domácí práce (služby), nuceného sňatku, nucení k žebrotě či kapesním krádežím.

Pracovní migranti přicházejí do ČR s cílem zlepšit své životní podmínky a perspektivy. Obchod s lidmi za účelem nucené práce je krajní formou vykořisťování práce cizinců, ke které dochází většinou v prostředí ilegální pracovní migrace v ČR.

Tuto formu obchodování s lidmi podporuje poptávka zaměstnavatelů po práci migrantů v ČR, a to zejména v oblastech nekvalifikované, manuální, fyzicky náročné a málo placené práce. Česká republika se stala pro pracovní migraci cílovou zemí.

²⁴ Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období 2005 - 2007), str. 8, 9.

2.3. Typologie obětí

Existují skupiny, ze kterých z důvodů kumulace rizikových faktorů pocházejí obchodované osoby častěji než ze zbytku populace. Potenciální oběti obchodování s lidmi jsou vyhledávány mezi osobami nespokojenými s výdělkem, v obtížných životních situacích a ženami provozujícími prostituci.

Mezi rizikové skupiny pro obchodování s lidmi tedy patří:²⁵

- ženy, muži i děti,
- lidé, kteří pocházejí z neuspokojivého či nefungujícího prostředí,
- osoby žijící v chudobě,
- pracovní migranti,
- lidé příslušející k marginalizované skupině,
- osoby mající za sebou zkušenost ústavní péče,
- lidé, kteří nedisponují informacemi či je nedokáží získávat (např. vlivem nižšího intelektu, života v sociálně vyloučené lokalitě, duševní choroby apod.),
- uživatelé/-ky drog,
- osoby, které se dobrovolně živí prostitucí.

Ve většině případech se později obchodované osoby do ČR dostávají legálními způsoby. Může se jednat o osoby přijíždějící na turistická či pracovní víza, azylanty, žadatele o azyl. Navzdory zmíněnému legálnímu způsobu často migrant po příjezdu do ČR zjistí, že podmínky pro legální pobyt a také legální práci jsou obtížně splnitelné a udržitelné a většina z nich se v důsledku této situace ocitá na území ČR nelegálně.

2.4. Trasy obchodu s lidmi

Trasy obchodu s lidmi jsou, stejně jako u dalších forem organizovaného zločinu, velmi **flexibilní a rychle se mění**. Trasa v každém konkrétním případě závisí na momentálních podmínkách v tranzitní popř. cílové zemi, velice často bývá podmíněna kontrolami policie. Vzhledem k nutnosti flexibility je většinou dopředu známa jen původní lokalita, v níž byla oběť obchodníky získána a místo určení.

Zatímco se obchodní trasy neustále mění, jeden konstantní faktor zůstává: ekonomický rozdíl mezi zeměmi, odkud oběti pocházejí a zeměmi cílovými. Jako každá forma neregulární migrace, směřuje i tento obchod výhradně z chudších do bohatších zemí. Ženy z jihovýchodní Asie jsou dováženy do USA a jiných zemí, jihovýchodní Asie, Afričanky zase do západní Evropy. Rozpad bývalého Sovětského

²⁵ Vaničková E., Burčíková P., Kerbic J., Kefurtová A., Rozlílek M., Kutálková P., Obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, Česká společnost na ochranu dětí, Praha 2005.

svazu a následný ekonomický a politický rozvrat dramaticky zvýšily počet žen odvážených ze střední a východní Evropy.

Česká republika, Polsko, podobně jako Slovinsko a Maďarsko se díky své poloze staly důležitou součástí migračních koridorů, které jsou ovládnuty mezinárodními zločineckými organizacemi.

Obchod s lidmi obvykle kvete během a po zdoluhavých společenských konfliktech. Bývalá Jugoslávie se stala předním cílovým, ale i tranzitním a přípravným centrem pro ženy ze střední a východní Evropy.

Hlavními cílovými zeměmi jsou, pokud mluvíme o obchodu s českými ženami, zejména Velká Británie, severské státy, Německo a Rakousko, dále Itálie, Francie, Španělsko, Nizozemsko, Švýcarsko, Belgie a USA.

Česká republika je klíčovou tranzitní zemí pro migrační trasy ve směru Východ - Západ. Přes její území směřují prokazatelně i trasy nelegálního obchodu s lidmi, včetně dětí, do západní Evropy. Tyto migrační trasy směřují do Česka především z Ukrajiny, což doprovází menší vlna z Moldávie. Za typově odlišnou migraci bývá označována vlna z Vietnamu. Vyčleněnou skupinu také tvoří Číňané a pro ČR jako cílovou zemi je specifická migrace mongolská.²⁶

Územím nových členských zemí EU procházejí dvě imigrační trasy:²⁷

Tzv. Balkánskou trasou přicházejí především imigranti z Asie a Středního východu (hlavně Kurdové, Iráčané, Pákistánci, Číňané, popř. Albánci), a to cestou přes Turecko do Bulharska, Rumunska, Maďarska, Slovenska, České republiky a nakonec do Německa nebo v menší míře přes Maďarsko do Rakouska. Alternativní větev této trasy vede přes Řecko do Makedonie, Albánie a následně do Itálie (Sicílie/Kalábrie). Poslední, ale neméně využívanou možností je cesta vedoucí přes území Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a Slovinska do Rakouska nebo Německa.

Další z cest vedoucí do Evropy je obecně nazývána jako Baltická. Tu využívají imigranti přepravující se z území Ruska a postsovětských republik. Mnoho emigrantů z třetího světa čeká v Moskvě na možnost propašování do západní Evropy, a to přes pobaltské státy do Skandinávie nebo přes Polsko do Německa. Primárně této nelegální možnosti využívají imigranti ze zemí bývalého Sovětského svazu, ale i ze států Asie a Afriky. Využívání této cesty usnadňuje nedůsledná hraniční a policejní kontrola jmenovaných států, neadekvátní tresty a vysoká míra korupce policejních sil v Rusku, Litvě, Lotyšsku, Estonsku a Bělorusku.

²⁶ Výzkum obchodu s lidmi především za účelem nucené práce, Internundia, o.p.s., Praha 2005, str. 35.

²⁷ <http://www.migrace.cz> - odborný článek Ilegální přistěhovalci v EU.

Zdroj: Ministerstvo vnitra

3. Oběti obchodování s lidmi

3.1. V jaké situaci se oběti nacházejí

Obchodované osoby vnímají různě svá práva a závažnost vykořisťování - některé z nich se za obchodované osoby ani nepovažují, jelikož navzdory zakoušenému fyzickému i psychickému nátlaku mohou současnou situaci považovat za lepší než v rodné zemi.

To je dáno i politickými, ekonomickými či kulturními podmínkami v zemi původu obchodované osoby, která se často ocitá v postavení **hlavního živitele rodiny** (v určitých kulturách se například očekává, že některá z dětí budou podporovat rodinu). V takové situaci člověk nezřídka přijme jakoukoliv nabídku pomoci, což ho dostává do velmi zranitelné pozice a prostředí nucené práce představuje často jedinou strategii přežití. U některých komunit - v ČR zejména čínské a vietnamské - je navíc nucená práce součástí migrační strategie.

Špatný, neuspokojivý psychický stav, v němž se zmiňované osoby nacházejí, je důsledkem neustálého strachu, zastrašování, zneužívání a fyzického i psychologického nátlaku. Ne náhodou bývá obchodování s lidmi někdy označováno jako „novodobé otroctví“.

Komplikované postavení obchodovaných osob je znásobeno skutečností, že neznají svá práva a obvykle ani nevědí, že se staly obětí trestného činu. Obchodované osoby jsou totiž obzvláště zranitelné, lehce **manipulovatelné** a náchylné ke strpění porušování svých práv. Proto je při kontaktu s nimi důležité respektovat jejich aktuální životní situaci:

- obchodované osoby obvykle pocházejí z tradičních společností, z chudých a sociálně slabých rodin (vysoká nezaměstnanost, nízká vzdělanost), nicméně objevují se i případy vysokoškolsky vzdělaných osob pocházejících z dobrých sociálních poměrů, což se do značné míry odvíjí od země původu,
- obávají se o bezpečí svých rodin v zemi původu,
- **prožily traumatickou událost**, byly vystaveny ponižujícímu zacházení, mohly být prodány i několikrát, zneužívány, nuceny podstoupit nejrůznější zdravotní rizika. Žijí v neustálém strachu a nejistotě, s pocitem nespravedlnosti a nedůstojnosti. **Trpí příznaky poškození duševního či tělesného zdraví.**
- obchodované osoby **jsou často v šoku**, neboť očekávaly, že budou v cílové zemi pracovat a vydělají peníze k užití svých rodin, nakonec se však ocitly pod absolutní kontrolou svých vykořisťovatelů s pouze malou nadějí na útek,
- **jejich pobyt na území je zpravidla nelegální nebo nejistý legální**, např. komplikován závislostí na zaměstnavateli, a proto se bojí kontaktu s úřady, anebo nedůvěřují úřadům a policii z důvodu špatných zkušeností ze země původu. Lze hovořit o kulturně dané nedůvěře ke státním institucím,
- **nemusí rozumět česky a trpí pocitem izolace**,
- často jsou nějakým způsobem zadluženy nebo mají emocionální vazbu na své vykořisťovatele,
- mohly být donuceny k některým praktikám, které jim „ulehčí“ jejich postavení např. vytvořením závislosti na drogách nebo na alkoholu. Tyto praktiky zároveň zvyšují jejich závislost na vykořisťovateli.

3.2. Kde a jak vyhledávat oběti

S člověkem, který byl obchodován, se lze setkat v různých kontextech. Situace, prožívání i projevy mohou variovat na základě mnoha faktorů, např. psychický stav a psychická odolnost osoby, délka pobytu v prostředí nucené práce či prostituce, předchozí zkušenosti např. s policií, kulturní a jazykové odlišnosti a bariéry, pocit ohrožení, časový odstup od prožité události, předchozí intervence a mnoho dalších. S nadsázkou lze říci, že **s obchodovanou osobou se můžeme setkat v podstatě kdekoli.**

²⁸ Obchod s lidmi a nucená či vykořisťující práce v České republice, La Strada Česká republika, o.p.s., 2006, str. 29.

Sektory, v nichž se nejčastěji objevuje **vykořisťující nebo nucená práce**, jsou.²⁸

- **stavebnictví**,
- **zemědělství** (včetně lesnictví),
- **služby**, jež zahrnují hlavně úklidové práce, prodej a obsluhu a kuchyňské práce v restauracích a bistrech.

Dalšími oblastmi jsou práce ve skladech, nemocnicích, domácnostech, v dílnách a dozorovaných dílnách. Patří sem také nucení k páchání trestné činnosti a žebrotě.

V rámci jednotlivých sektorů je patrná existence jistého **genderového rozdělení**. **Muži** pracují převážně ve stavebnictví a lesnictví. Zemědělství, textilní průmysl, úklidové práce, práce v domácnosti jsou oblastmi, kde jsou zaměstnávány hlavně **ženy**. Muži i ženy pracují v bistrech a restauracích nebo jako prodavači a prodavačky, což se vztahuje hlavně k vietnamské a čínské komunitě.

Osoby obchodované za účelem **sexuálního vykořisťování** lze nalézt všude tam, kde se nabízí komerční sex (tj. prostředí prostitutek, výroby pornografie, striptýzu

Copyright: fotodokument.cz

apod.). Taková zařízení fungují jako masážní salony, eskortní služby, lázně, striptýzové bary, noční kluby, „priváty“ nebo i modelingová studia. Odhaduje se, že 90 % prostitutek (cizinek) je k prostituci nějakým způsobem donucováno.

Důležitým zdrojem informací o možném výskytu obchodování s lidmi jsou inzeráty v tisku, které nabízejí masážní nebo eskortní služby žen různých národností.

Užitečné indicie mohou poskytnout také nemocnice, pohotovosti a jiná zdravotnická zařízení, neboť obchodované osoby mají obvykle obdobná zranění jako oběti domácího násilí. Důležitým informačním zdrojem jsou rovněž nevládní organizace či oddělení Policie ČR.

Některé z obchodovaných osob nesmí opustit objekt, kde jsou drženy, neboť jim vliv prostředí, ze kterého pocházejí (loajalita k rodině, kulturní zvyklosti, politický útlak), brání uniknout z útisku a vykořisťování. Z těchto důvodů je proto nutné obchodované osoby **aktivně vyhledávat**.

3.3. Jak identifikovat oběti

Existuje řada skutečností, typů jednání nebo chování, které mohou napovídat, že se jedná o obchodovanou osobu:

- Vykazuje známky možného týrání (jizvy, zranění), jež nedokáže vysvětlit
- Je jí vyhrožováno, když odmítne pracovat
- Obchodovaná osoba se bojí mluvit o své situaci, je-li přítomen její zaměstnavatel
- Nemůže se volně pohybovat, vzdálit se ze svého pracoviště či je vždy doprovázena (např. k lékaři „tlumočnickem“)
- Nemůže hovořit s terénním (sociálním) pracovníkem
- Je nedůvěřivá, neudrží oční kontakt, mluví potichu, bojí se, je smutná a viditelně unavená
- Byly jí odebrány veškeré osobní doklady, popř. vlastní pouze doklady falešné
- Nemá kontrolu nad svým vlastním výdělkem, platí vysoký podíl ze svých příjmů svému vykořisťovateli, denně musí pod hrozbou trestů vydělat alespoň určitou minimální částku
- Nocuje/bydlí na stejném místě, kde pracuje
- Nemůže využívat lékařskou péči či sociální služby
- Někdy lze pozorovat silnou emoční závislost obchodované osoby na vykořisťovateli
- Neumí česky (obecně jazyk země, ve které pracuje)
- Nezná adresu podniku, kde pracuje
- Zdá se, jako by obchodovaná osoba nejednala podle vlastního rozhodnutí, ale podle daných instrukcí
- Je nucena k užívání drog nebo jsou jí naopak odírány, pokud je na nich již závislá
- Má zkreslené představy o realitě „venku“ - neví, kolik stojí běžné zboží, neví nic o zemi, ve které se nachází, zná jen místo, kde pracuje
- Někdy mluví o tom, že by se chtěla vrátit za svou rodinou, za dětmi, není s nimi v kontaktu
- Často mění místo působení
- Nabízí svou práci/poskytnuté služby za nezvykle nízké ceny v porovnání s běžnou/tržní cenou

Poznámka: V případě nucené prostituce se může stát, že jde o velmi mladou dívku (méně než 18 let), v tom případě je pravděpodobné, že se jedná o obchod s lidmi nebo o komerční sexuální zneužívání dítěte!

3.4. Nátlak a násilí na obětech

Zneužívání tísně či závislosti je forma donucení, která se v kontextu nucené či vykořisťující práce vyskytuje téměř univerzálně. Je obsažena v definici trestného činu obchodování s lidmi podle trestního zákona a je i podstatným znakem skutkové podstaty samostatného trestného činu útisku. V souvislosti s problematikou obchodu s lidmi se lze často setkat s **vyhrožováním, násilím či hrozbou násilím**, kterým je obchodovaná osoba vystavována. Nátlak a násilí má různou podobu:

a) kruté násilí (např. znásilňování, mučení, nelidské zacházení, týrání hladem), jehož cílem je zlomit nebo alespoň minimalizovat schopnost obrany jednotlivce,

b) fyzické vyčerpání jako následek propracované manipulace, která nedává obchodované osobě prostor k odpočinku (odpírání stravy nebo nápojů, lékařské péče nebo léků),

c) absolutní kontrola, kdy jsou obchodované osoby drženy v uzavřeném prostoru a jsou pod neustálou zjevnou či skrytou kontrolou, přičemž nesmějí komunikovat s okolím (hlídání strážcem nebo pomocí elektronického zabezpečení, pout nebo svázání; zamřížovaná okna, izolovaný objekt),

d) psychické metody kontroly:²⁹

- zastrašování a vyhružky (např. vyhrožování násilím na příbuzných),
- lži a podvody³⁰,
- emoční manipulace³¹,

e) dlužní otroctví - obchodované osoby mají dluhy (za přepravu, zprostředkování práce, ubytování), které neúměrně narůstají a stávají se prostředkem nátlaku k vykonávání nucené práce či prostituce,

f) zneužívání tísně či závislosti jsou mnohdy důvodem, proč obchodovaná osoba nevyhledá pomoc, neboť se obává deportace, trestního stíhání či odhalení ilegálnosti pobytu. To bývá spojeno s obavou z potrestání za použití falešných dokladů, práci načerno či vykonávání prostituce, ačkoliv k tomu došlo pod pohrůžkou vykořisťovatele.

„Byla jsem zamčená ve sklepe s kamarádkou. Pouštěli nás jediné do práce, a když se šéf napil, obvykle mě znásilnil.“

Zdroj: Ukradené úsměvy, Souhrnná zpráva o dopadech obchodu se ženami a dívkami v Evropě na tělesné a duševní zdraví obětí, str. 11.

²⁹ Zimmerman, C., Yun, K., Shvan, I., Watts, C., Trappolin, L., Treppete, M., Bimbi, F., Adams, B., Jiraporn, S., Beci, L., Albrecht, M., Bindel, J., and Regan, L.: The Health Risk and Consequences of trafficking in Women and Adolescent. Finding from a European study. London School of Hygiene and Tropical Medicine (LSHTM), London 2003, str. 51.

³⁰ Obchodníci cíleně vytvářejí obraz reality, kde policie, pomáhající organizace i další osoby jsou údajně přímo napojené na mafii, tedy není možnost úniku.

³¹ Manipulativní jednání je takový způsob zacházení jednoho člověka s druhým, které je nerovnocenné a nerovnoprávné, nerespektuje druhého jedince, ale naopak jej zneužívá pro své osobní cíle.

3.5. Podvodné jednání

Klíčovými prvky obchodu s lidmi jsou nejen nátlak a přesvědčování, ale rovněž **podvody, k nimž dochází během všech tří fází cyklů obchodování**: nejprve v době vlákání potenciální obchodované osoby do pracovního vztahu, poté během její přepravy a později na základě lží a klamů během přípravy či realizace pracovního vztahu.

K podvodům dochází prostřednictvím soukromých agentur práce, falešných či kamuflovaných cestovních, modelingových, au-pair agentur či agentur zprostředkovávajících kontakty mezi lidmi, které se snaží vlákat obchodované osoby do situace, v níž dochází k vykořisťovatelské nucené práci.

K **podvodům** může docházet těmito způsoby:³²

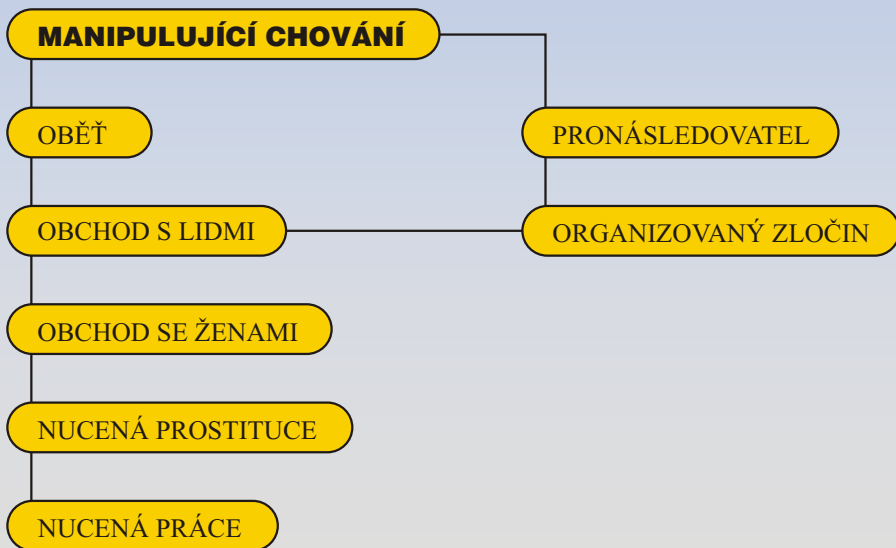
- účtováním přemrštěných poplatků za víza a další cestovní doklady,
- zpracováním a zajištěním falešných cestovních dokladů, aniž je migrant informován o svém nelegálním statusu,
- najímáním na neexistující pracovní místa,
- podáváním zkreslujících informací o pracovním místě a pracovních podmínkách (např. u žen, které odjíždí do zahraničí v přesvědčení, že budou vypomáhat v domácnosti, a skončí jako prostitutky),
- budoucím migrujícím pracovníkům jsou poskytovány půjčky, které lze obtížně splatit (zvláště když úrok z půjčky a půjčka sama bývají falešně nadsazené, ačkoli migrant si toho obvykle nebývá vědom) a které mají za následek dlužní otroctví a nucenou práci.

Nucená práce a prostituce jsou velmi často organizovány a úzce souvisí s existencí **organizovaného zločinu**, který se projevuje stále výrazněji jako zvlášť nebezpečná forma páchání trestné činnosti.

Organizovaný zločin je charakteristický hierarchickou strukturou, brutalitou a mezinárodním propojením, přičemž zločinecké organizace obvykle působí v mnoha evropských i zámořských zemích a vyvíjejí nejrůznější kriminální aktivity. Jejich cílem bývá kromě snahy o výrazný osobní finanční profit též získání politického a ekonomického vlivu. **Na území ČR působí organizace pocházející převážně z území států bývalého Sovětského svazu, bývalé Jugoslávie, Bulharska, Itálie a jihovýchodní Asie, což koresponduje s národnostním složením obchodovaných osob.**

³² Obchodování s lidmi za účelem nucené práce (výukový manuál), ILO Mezinárodní organizace práce, 2007, str. 22.

Následující schéma³³ ukazuje roli **pronásledovatele a obchodované osoby**. Manipulující chování má podobu psychického nátlaku nebo fyzického násilí, nezdědka se jedná o kombinaci obojího.

³³ Prevence obchodu se ženami, IOM, Praha 2000, str. 8.

4. Pomoc obětem a prevence

4.1. Legislativní opatření k zamezení obchodu s lidmi

Listina základních práv a svobod

V Listině základních práv a svobod (dále jen „Listina“), která je součástí ústavního pořádku České republiky (dále jen „ČR“), jsou zakotvena základní práva a svobody, jež podléhají ústavní ochraně. Jak Listina, tak mezinárodní smlouvy o lidských právech obsahují jasný zákaz nucené práce, jež je nejčastějším účelem obchodu s lidmi. **Ústava ČR navíc stanoví přednost mezinárodních smluv (nejen o lidských právech) před zákony.**

Obchod s lidmi je v mezinárodních dokumentech vnímán jako závažné a nepřijatelné porušování lidských práv. Práva a svobody zaručené Listinou základních práv a svobod však nestačí. Jsou pouze základním rámcem, který je nutné doplnit o další opatření, a tak umožnit aplikaci daných práv v praxi.³⁴

Právní úprava problematiky obchodu s lidmi v trestním zákoně ČR

V roce 2004 byl v souladu s definicí podle Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi upraven v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění (dále jen „TZ“) trestný čin **Obchodování s lidmi - § 232a**. Tato legislativní změna byla provedena novelou trestního zákona, zákonem č. 537/2004 Sb. Touto novelou došlo ke zrušení § 246 obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku.

Nově zavedená skutková podstata důsledně **rozlišuje obchodování s lidmi mladšími 18 let (dětmi)**, které je prohlášeno za trestné v každém případě, a obchodování **s osobami staršími 18 let**, u nichž je vázána možnost trestního postihu pachatele na podmínku použití určité formy nátlaku, které zabrání této osobě svobodně se rozhodovat (násilí, pohrůžky násilí nebo lsti).

Uvedená novela trestního zákona zavedla do českého právního řádu také tzv. eurozatykač (§ 21 odst. 2 TZ). **Občan ČR tak může být vydán jinému členskému státu EU na základě evropského zatýkacího rozkazu.**

Obchod s lidmi bývá v některých případech spojen také s další trestnou činností jako je např. kuplířství, únos, újma na zdraví, útisk, vydírání, znásilnění, omezování osobní svobody. V procesu obchodování je oběť často vystavena různým typům násilí.

Dne 1. 1. 2004 nabyl účinnosti zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, který zařadil do trestního zákona nový § 217a svádění k pohlavnímu styku. Nově zavádí trestnost sexuálního zneužívání osob zejména ve věku 15-18 let.

³⁴ La Strada „Právní rámec problematiky obchodu s lidmi v ČR“, - odborný text www.strada.cz

Kontrolní mechanismy na úseku práce a zaměstnanosti jsou v České republice poměrně propracované. **Základními právními předpisy v oblasti dodržování pracovních podmínek a standardu jsou zákoník práce³⁵, zákon o zaměstnanosti³⁶ a zákon o inspekci práce³⁷.**

Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., vytváří legislativní podmínky pro zaměstnávání cizinců. Z pohledu podmínek pro zaměstnávání cizinců na území ČR se rozlišuje několik kategorií cizinců, jejichž právní režim je upraven odlišně. Tento zákon nabyl účinnosti 1. 10. 2004. Ustanovení (§ 97 písm. f) umožňují obětem stát se po dobu trestního řízení do určité míry finančně nezávislymi.

Striktní svázanost pracovního povolení s povolením k pobytu vylučuje cizince z užívání služeb zaměstnanosti, především z pobírání příspěvku v nezaměstnanosti, na který si během svého zaměstnání v ČR přispívají a který pak nemohou pobírat, neboť musí ihned po ukončení pracovního poměru ČR opustit.

Pobyt obchodovaných osob na území České republiky

Od vstupu České republiky do Evropské unie (EU) rozlišuje české právo v souladu s právem evropským 2 kategorie cizinců: občany EU a jejich rodinné příslušníky na straně jedné a občany třetích států na straně druhé. První skupina má výrazně příznivější postavení v mnoha oblastech práva, např. i co se týče pobytu na území ČR.

Copyright: fotodokument.cz

Základní právní normou, která upravuje podmínky vstupu a pobytu cizinců na území České republiky je zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, v platném znění (dále jen „zákon o pobytu cizinců“).

Možnost úpravy pobytu obchodovaných osob se často odvíjí od skutečnosti, zda-li je obchodovaná osoba ochotná spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Pobyt obchodovaných osob zařazených do „Programu“³⁸, které na území ČR sice pobývají nelegálně, ale spolupracují s orgány činnými v trestním řízení (dále jen „OČTR“), se často na základě doporučení policie řeší udělením víza k pobytu nad 90 dnů za účelem strpení pobytu na území (§ 33 zákona o pobytu cizinců).

³⁵ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

³⁶ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

³⁷ Zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, ve znění pozdějších předpisů

³⁸ Více informací k Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi, viz kapitola 4.2. tohoto manuálu.

Novela zákona o pobytu cizinců provedená zákonem č. 161/2006 Sb., zavedla nový typ dlouhodobého pobytu, kterým je **dlouhodobý pobyt za účelem ochrany na území** (§ 42e zákona o pobytu cizinců). Tento institut byl do českého právního řádu zaveden v rámci transpozice Směrnice Rady 2004/81/ES ze dne 29. dubna 2004 o povolení k pobytu pro státní příslušníky třetích zemí, kteří jsou obětmi obchodování s lidmi nebo obdrželi pomoc k nedovolenému přistěhovaectví a kteří spolupracují s příslušnými orgány. **Cílem je motivovat cizince ke spolupráci s OČTŘ a podílet se na odhalování a stíhání pachatelů trestných činů převaděčství a obchodování s lidmi.**

Další oblastí, která přímo souvisí s problematikou obchodování s lidmi, je oblast právní úpravy prostituce. Legalizace prostituce zaměstnává naše zákonodárce již zhruba od počátku 90. let. V roce 2006 byl Poslanecké sněmovně

Copyright: fotodokument.cz

předložen vládní návrh zákona o regulaci prostituce, a to společně s návrhem na vypovězení Úmluvy o potlačování a zrušení obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých osob (OSN New York, 2. 12. 1949, Československá republika k úmluvě přistoupila dne 14. 3. 1958), někdy označována jako New Yorkská úmluva³⁹. Poslanecká sněmovna však návrh na vypovězení úmluvy na jaře 2006 zamítla a z tohoto důvodu se nezabývala ani samotným návrhem zákona, který byl s úmluvou v rozporu.

Trestně právně lze postihovat protiprávní jednání, která s prostitucí přímo či nepřímo souvisí:⁴⁰

- zdravotní odpovědnost provozovatele sexuálních služeb - šíření nakažlivé choroby (§ 189-192 TZ), ohrožování pohlavní nemocí (§ 226 TZ), kořistění z prostituce včetně nucené a násilné prostituce - kuplířství (§ 204 TZ), další ustanovení spojená s problémem násilné prostituce: zavlčení do ciziny (§ 233 TZ), pohlavní zneužívání (§ 243 TZ) aj.,
- mládež chrání hlavně § 217a TZ - Svádění k pohlavnímu styku a dále pak § 205 TZ - Ohrožování mravnosti.

³⁹ Zavazuje smluvní státy k přijetí opatření směřujících k vymýcení prostituce a obchodování s lidmi. Smluvní státy si kladly za cíl tyto jevy, které nejsou slučitelné s důstojností člověka a ohrožují jak jednotlivce, tak společnost, zcela odstranit, zejména přijetím represivních opatření.

⁴⁰ Metodická příručka TSP, str. 110 - 111.

Česká republika je navíc vázána mezinárodními smlouvami o lidských právech, které se přímo či nepřímo vztahují k problematice obchodu s lidmi. Jsou to např. již výše zmiňovaná Úmluva o potlačování a zrušení obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých osob (OSN 1949), Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (Rada Evropy 1950), Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (OSN 1979), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (OSN 1966), Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (OSN 1966), Úmluva o otroctví 1926. Pro problematiku obchodu s lidmi je rovněž velmi důležitá Úmluva Mezinárodní organizace práce (MOP) č. 29 o nucené nebo povinné práci, neboť pojem nucené práce definuje.

Po vstupu do EU jsou navíc podstatné i unijní předpisy. Zejména se v této souvislosti jedná o Rámcové rozhodnutí Rady Evropské unie ze dne 19. července 2002 o potírání obchodování s lidmi a také Směrnice vztahující se k pobytu obchodovaných osob na území zemích cílových⁴¹.

4.2. Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi

„Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi“ (dále jen „Program“), jehož koordinací se zabývá odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra (OPK MV), je pokračováním pilotního projektu UNODC⁴² z roku 2003. Vznikem Programu Česká republika následovala příkladu evropských zemí (např. Itálie, Belgie a Nizozemska), které považují pomoc obětem za účinný nástroj boje proti obchodování s lidmi. V průběhu roku 2005 byl Program formalizován a institucionalizován - byly uzavřeny dohody o spolupráci s vybranými nevládními neziskovými organizacemi a fungování Programu bylo detailně rozpracováno. Byl tak vytvořen koordinační mechanismus, do kterého jsou zapojeny státní (zejména MVČR, ale i MPSV, MŠMT, MZV, MZ, policie), mezivládní a nestátní neziskové organizace, které pomáhají osobám z prostitučního prostředí, podporují identifikované oběti obchodu s lidmi a realizují preventivní aktivity vztahující se k dané problematice.

Péči o oběti obchodování s lidmi v ČR institucionálně upravuje Pokyn ministra vnitra č. 28 ze dne 12. září 2005, který vytvořil interdisciplinární pracovní skupinu pro podporu a ochranu obětí obchodování s lidmi, jejímž předsedou je národní koordinátor (1. náměstek ministra vnitra). Skupina složená ze zástupců zainteresovaných resortů a nevládních a mezivládních organizací se schází dvakrát ročně.

⁴¹ Směrnice Rady 2004/81/EC o povolení k pobytu pro občany třetích zemí, kteří jsou oběťmi obchodování s lidmi nebo kteří byli předmětem jednání umožňujícího nelegální migraci, pokud spolupracují s příslušnými orgány.

⁴² Úřad OSN pro drogy a kriminalitu

Počet obětí, které se dostanou do péče nevládních organizací, je dosud poměrně nízký. Např. oběti, které policii nedůvěřují kvůli špatným zkušenostem v zemi původu (korupce, spolupráce s převaděči a obchodníky s lidmi), nabídku pomoci často odmítají a raději se vracejí zpět do prostředí sexuálního průmyslu, kde se umějí pohybovat a které jim skýtá určitou jistotu.

Z hlediska vyšetřování případů obchodování s lidmi a trestního stíhání pachatelů je žádoucí získat oběť pro spolupráci, protože svědectví oběti představuje významný přínos k usvědčení a potrestání pachatelů. Toho však lze dosáhnout pouze tehdy, když se oběti nabídne natolik lákavá alternativa, kvůli níž bude ochotna opustit vykořisťující, ale známý svět sexuálního průmyslu a začít důvěřovat cizím lidem z řad policistů a pracovníků nevládních organizací. **Musí jí být poskytnuto bezpečné ubytování, zajištěny její základní potřeby a především musí získat novou životní perspektivu.** Tyto služby jí mohou za finanční podpory státu poskytnout především nevládní organizace.

Jedná se především o krizovou intervenci spojenou s dobou na rozmyšlení, zda oběť chce spolupracovat s policií, která dosud trvala jeden měsíc. Tato lhůta se na základě mezinárodních výzkumů, ale také zkušeností odboru prevence kriminality (dále jen „OPK“), jeví jako nedostatečná. Proto je navrhováno její prodloužení na dva měsíce s cílem zkvalitnit péči o oběti. Dlouhodobější pomoc potom lze poskytovat obětem, které projeví ochotu spolupracovat s OČTŘ a pomáhat jim při vyšetřování a objasňování trestné činnosti kuplířů a obchodníků s lidmi.

Cíle Programu

- **poskytnout** obětem obchodování s lidmi **podporu** a zabezpečit ochranu jejich důstojnosti a lidských práv,
- **motivovat oběti ke svědecké výpovědi** a napomoci OČTŘ při odhalování, stíhání, usvědčení a potrestání pachatelů trestných činů souvisejících s obchodováním s lidmi,
- program dobrovolných návratů - zprostředkovat návrat českých obětí obchodování s lidmi zpět do ČR (po návratu se mohou rozhodnout k účasti na Programu).

K zabezpečování cílů Programu je zapotřebí zkvalitňovat systém - Národní koordinační mechanismus, ve kterém každá instituce zapojená do pomoci obětem zná své místo a ví, co má v daném okamžiku dělat či na koho se obrátit. Všechny instituce by měly jednat v nejlepším zájmu obětí což ovšem nevylučuje, že organizace nemohou od obětí požadovat dodržování stanovených pravidel. Program je zároveň vytvořen tak, aby minimalizoval jeho případné zneužití ze strany obětí a pachatelů obchodování s lidmi.

Cílová skupina Programu

- všechny občanky/občané České republiky i cizinky/cizinci, kteří důvodně uvedou, že se v ČR nebo v zahraničí stali oběťmi obchodování s lidmi.

Z hlediska národnosti byly v roce 2006 do Programu zařazeny dívky slovenské, ukrajinské, vietnamské a rumunské státní příslušnosti. Zařazeny byly rovněž 4 Češky.

Národnost\Věk	do 20	20-24	25-29	30-34	35+	CELKEM
ČR	-	2	1	1	-	4
Slovensko	-	1	-	-	-	1
Ukrajina	-	3	-	-	-	3
Vietnam	1	1	-	1	-	3
Rumunsko	-	-	-	-	3	3
CELKEM	1	7	1	2	3	14

Zdroj: Statistiky Ministerstva vnitra ČR odbor prevence kriminality

Tak jako v předcházejících letech, byl i v roce 2006 zaznamenán převažující počet osob sexuálně vykořisťovaných.

Forma\Pohlaví	Ženy	Muži	CELKEM
Sexuální vykořisťování	10	-	10
Nucená práce	-	4	4
CELKEM	10	4	14

Zdroj: Statistiky Ministerstva vnitra ČR odbor prevence kriminality

Zařazení do Programu je založeno na principu dobrovolnosti a vychází z předpokladu, že oběť přeruší styky s kriminálním prostředím. Informace, které oběť poskytne OČTŘ by měly být alespoň přiměřeně relevantní. Výjimkou v tomto případě mohou být oběti obchodování s lidmi mentálně retardované či s psychickými problémy, kterým bude schválením nové Národní strategie proti obchodování s lidmi na období 2007-2009 umožněn vstup do Programu bez požadavku spolupráce s OČTŘ.

Nabídka služeb identifikovaným obětem

- okamžité vysvobození z kriminálního prostředí,
- měsíční (později dvouměsíční) krizová intervence,
- úprava pobytu na území České republiky pro cizinky a cizince (viz níže),
- azylové ubytování,
- zdravotní péče,
- finanční podpora,
- doprovodná sociální práce,
- psycho-sociální poradenství,

- psychoterapeutické služby,
- právní poradenství,
- tlumočení,
- pomoc při dobrovolném návratu do země původu a zprostředkování následné sociální pomoci,
- dlouhodobá sociální integrace,
- podpora při hledání uplatnění na trhu práce, rekvalifikační kurzy,
- možnost zařazení do programu ochrany svědka.

Úprava pobytu pro oběti cizinky/cizince na území ČR

- v případě oběti - cizinky/cizince s nelegálním pobytem je vstup do Programu doprovázen žádostí o udělení výjezdního příkazu až na 30 dní (v budoucnu 60 dní), což odpovídá době krizové intervence, během níž se oběť musí rozhodnout, zda bude spolupracovat s OČTŘ,
- během posledních 10 dnů pobytu na výjezdní příkaz jsou činěny kroky k vycestování ze země v případě, že se oběť rozhodne s OČTŘ nespolupracovat,
- nespolupracující oběti - cizince/cizinci je nabídnut dobrovolný návrat do země původu - odmítne-li dobrovolný návrat, následuje po vypršení platnosti výjezdního příkazu její/jeho vyhoštění,
- v případě zájmu oběti o spolupráci s OČTŘ je podána žádost o udělení víza k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území podle § 33 1b) zákona o pobytu cizinců,
- oběti, kterou jako první kontaktovala nevládní organizace a která se rozhodne pro spolupráci s OČTŘ nebo alespoň pro kontakt s nimi, je zprostředkováno povolení k dlouhodobému pobytu za účelem ochrany na území (podle § 42 e) zákona),
- v případě, že oběť jako první kontaktuje policie, postupuje se obdobně s tím, že je zároveň poučena podle § 42e),
- po skončení trestního řízení je oběti-cizince/cizinci nabídnut dobrovolný návrat do země původu,
- v případech hodných zvláštního zřetele a na žádost oběti může cizinecká policie oběti-cizince/cizinci udělit trvalý pobyt z humanitárních důvodů podle § 66 a) zákona.

Ukončení účasti v Programu

- kdykoliv na žádost oběti,
- u oběti - cizinců kdykoliv se rozhodnou pro návrat do země původu,
- na základě pravomocného odsouzení pachatelů, ukončeného trestního řízení nebo není-li další účast obětí na trestním řízení nezbytná.

Vyřazení z Programu

- pokud se prokáže, že se nejedná o oběti obchodování s lidmi,
- pokud oběti kontaktují osoby ze zločineckého prostředí,
- pokud se oběti dobrovolně vrátí do prostředí, kde došlo k sexuálnímu vykořisťování nebo nucené práci,
- pokud oběti spáchají úmyslný trestný čin,
- pokud oběti poruší pravidla azylového ubytování, svévolně opustí byt nebo jinak poruší smlouvu s nevládní organizací o poskytování sociálních služeb,
- pokud oběti odmítnou další spolupráci s OČTR,
- pokud oběti udávají nepravdivé údaje.

Program je financován z Kapitoly Všeobecná pokladní správa na Strategii prevence kriminality na léta 2004 - 2007 a jejích aktualizací na další období. Činnost nevládních organizací je financována formou dotací a jiných zdrojů, např. z projektů strukturálních fondů.

4.3. Úloha územních samosprávných celků - krajů a obcí

Copyright: fotodokument.cz

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách upravuje, mimo jiné, povinnosti krajů a obcí v oblasti zajišťování sociálních služeb pro oběti obchodu s lidmi. Povinnosti jednotlivých celků, tj. obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, krajských úřadů, obcí a krajů, jsou náplní následujícího textu:

Obecní úřad obce s rozšířenou působností:

a) zajišťuje osobě, které není poskytována sociální služba a je v takové situaci, kdy neposkytnutí okamžité pomoci by ohrozilo její život nebo zdraví, poskytnutí sociální služby nebo jiné formy pomoci, a to v nezbytném rozsahu; místní příslušnost se řídí místem trvalého nebo hlášeného pobytu osoby,

Podmínky musí být splněny současně, tj. na území obce existuje osoba, která službu potřebuje, není schopna si ji sama zajistit a neposkytnutí služby by ohrozilo její život a nebo zdraví

b) koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje podobné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu, osobám, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, a osobám, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností; přitom spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, s Vězeňskou službou České republiky, Probační a mediační službou České republiky, správními úřady a územním i samosprávnými celky,

Nově je upravena povinnost obce s rozšířenou působností vůči lidem, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby. Vlastní práci s oběťmi nemusí vykonávat úřad sám, svými zaměstnanci; musí však existovat nabídka sociálních služeb, které lze oběti nabídnout

c) na základě oznámení zdravotnického zařízení podle zvláštního právního předpisu zajišťuje, zda je nezbytné poskytnout osobě umístěné ve zdravotnickém zařízení služby sociální péče a zprostředkovává možnost jejich poskytnutí; v případě, že nelze služby sociální péče osobě poskytnout, sděluje neprodleně tuto skutečnost zdravotnickému zařízení, ve které je osoba umístěna.

Toto ustanovení se vztahuje na lidi, jimž skončila nutná lékařská péče v nemocnici a potřebují pomoc v samostatném životě a nemají tuto pomoc nijak zajištěnu (rodinou, stávajícím poskytovatelem sociální služby), přičemž všechny podmínky musejí být splněny najednou.

Krajský úřad:

a) zajišťuje ve spolupráci s ostatními poskytovateli sociálních služeb a obecním úřadem obce s rozšířenou působností, příslušnou podle místa hlášeného pobytu osob, poskytnutí sociálních služeb v případě, kdy poskytovatel sociálních služeb ukončil poskytování sociálních služeb z důvodu zrušení jeho registrace, pozbytí její platnosti, popřípadě z jiného důvodu, a osoby, kterým tento poskytovatel dosud poskytoval sociální služby, se nacházejí v bezprostředním ohrožení jejich práv a zájmů a nejsou schopny samy si zajistit pokračující poskytování sociálních služeb,

V § 93 se hovoří o ohrožení práv a zájmů. Povinnost krajského úřadu tedy nastupuje i v situaci, kdy (ještě) o ohrožení života a nebo zdraví jít nemusí. Jelikož krajský úřad vede podle § 85 zákona registr poskytovatelů sociálních služeb na svém území, může ho využít například v situaci, kdy dosavadní poskytovatel ukončil poskytování služeb z důvodu nesplnění podmínek registrace či jeho registrace pozbyla platnost.

b) koordinuje poskytování sociálních služeb osobám, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby; přitom spolupracuje s obecními úřady obcí s rozšířenou působností.

Obec:

a) zajišťuje potřeby poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na svém území,

b) zajišťuje dostupnost informací o možnostech a způsobech poskytování sociálních služeb na svém území,

Vzhledem k citlivosti některých životních situací, např. v souvislosti s domácím násilím, lze doporučit umístování informací o sociálních službách na internet, do ordinací, lékáren, na zastávky veřejné dopravy.

c) spolupracuje s dalšími obcemi, kraji a s poskytovateli sociálních služeb při zprostředkování pomoci osobám, popřípadě zprostředkování kontaktu mezi poskytovatelem a osobou,

d) může zpracovat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s krajem, poskytovateli sociálních služeb na území obce a za účasti osob, kterým jsou poskytovány sociální služby.

Kraj:

a) zajišťuje potřeby poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na svém území,

b) zajišťuje dostupnost informací o možnostech a způsobech poskytování sociálních služeb na svém území,

c) spolupracuje s obcemi, s dalšími kraji a s poskytovateli sociálních služeb při zprostředkování pomoci osobám, popřípadě zprostředkování kontaktu mezi poskytovatelem a osobou,

d) zpracovává střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s obcemi na území kraje, se zástupci poskytovatelů sociálních služeb a se zástupci osob, kterým jsou poskytovány sociální služby,

Kraj musí zajišťovat odpovídající služby i pro cílové skupiny, které své potřeby nechtějí nebo neumějí prezentovat a na jejich uspokojování s veřejnou správou spolupracovat.

e) sleduje a vyhodnocuje plnění plánů rozvoje sociálních služeb za účasti zástupců poskytovatelů sociálních služeb a zástupců osob, kterým jsou sociální služby poskytovány,

f) informuje ministerstvo o plnění plánů rozvoje sociálních služeb.

4.4. Úkoly a možnosti spolupráce se subjekty: MVČR, PČR a NNO

Na plnění úkolů v oblasti boje proti obchodu s lidmi se kromě Ministerstva vnitra kontinuálně podílejí Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo zdravotnictví.

Úkolem **Ministerstva vnitra** v souvislosti s problematikou „obchodu s lidmi“ je zejména:

- pomocí interdisciplinární pracovní skupiny zřízené Pokynem ministra vnitra č. 28 z r. 2005 analyzovat efektivitu fungování Národního koordinačního mechanismu a Programu,
- svolávat a řídit pravidelná jednání interdisciplinární pracovní skupiny,
- provádět kulaté stoly⁴³ za účasti aktérů Programu v regionech ČR (na těchto akcích vystupují s referáty pracovníci MV ČR, policisté z ÚOOZ SKPV PČR a pracovníci nevládních a mezivládních organizací),
- preventivně působit na ohroženou populaci formou tvorby letáků a jejich distribuce v příslušných institucích státní správy a samosprávy (úřady práce, sociální odbory orgánů samosprávy, střední školy, učiliště, Služba cizinecké policie Policie ČR, zastupitelské úřady cizích států v ČR apod.),
- iniciovat aktivní zapojení ČR do mezinárodních projektů prevence obchodu s lidmi ve zdrojových zemích,
- každoročně vyhodnocovat Program a navrhnout případné změny,
- rozšiřovat kapacitu Programu.

⁴³ Tyto kulaté stoly si kladou za cíl seznámit odbornou veřejnost v daném regionu s tím, jak k problematice obchodování s lidmi přistupují státní, nevládní i mezivládní organizace na celostátní úrovni a jaké možnosti obětem obchodování s lidmi nabízí Program. Dalším z cílů je rovněž zmapování situace v regionech a iniciování vzniku neformálních skupin.

Ministerstvo vnitra - Odbor bezpečnostní politiky je gestorem problematiky obchodování s lidmi, tzn. že odpovídá za analytickou a koncepční činnost v této oblasti a za koordinaci aktivit ostatních útvarů MV ČR, P ČR, ostatních resortů nevládního sektoru. Je také gestorem přípravy legislativy zaměřené na regulaci prostituce a iniciuje projekty zaměřené na zlepšení práce P ČR s etnickými menšinami v ČR, přičemž této oblasti se částečně dotýká i problematika prostituce, obchodu s lidmi a dětské prostituce. V ČR zatím nebyl ustaven nezávislý národní reportér pro otázky obchodování s lidmi, tuto funkci proto zastává ředitel Odboru bezpečnostní politiky MV ČR.

Ministerstvo vnitra - Odbor prevence kriminality (oddělení pro lidská práva) plní zejména tyto úkoly související s problematikou obchodu s lidmi:

- metodicky řídí a zabezpečuje realizaci Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi,
- podílí se na prevenci kriminality a sociální patologie spojené s ohrožením lidských práv obětí (např. oběti trestné činnosti, oběti obchodování s lidmi),
- spolupracuje s nestátními neziskovými organizacemi, které se sledováním problematiky lidských práv zabývají,
- vykonává publikační a lektorskou činnost,
- zpracovává odborná stanoviska k problematice lidských práv v působnosti ministerstva a k využití při mezinárodních jednáních,
- sleduje plnění mezinárodních závazků lidských práv v rámci působnosti ministerstva.

Policie ČR - kriminální policie v regionech je povinna předávat informace o obchodování s lidmi příslušným policejním složkám s celorepublikovou působností.

Útvar pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ) je hlavním policejním zásahovým týmem České republiky proti organizovanému zločinu na národní a mezinárodní úrovni. Provádí aktivity s cílem předejít a zamezit vzniku organizované trestné činnosti spojené s nelegálním obchodováním s lidmi. Preventivní činnost ÚOOZ se odvíjí především formou účasti jeho pracovníků v resortních i meziresortních komisích, jejich účasti na seminářích a konferencích zaměřených na ochranu práv žen a dětí i v rámci spolupráce s nevládním i neziskovými organizacemi jako jsou La Strada, Arcidiecézní charita Praha nebo mezivládní organizace IOM.

Jedním z úkolů **nevládních neziskových organizací (NNO)** je poukazovat na potřebnost zlepšení pozice obchodovaných osob s důrazem na jejich základní práva, včetně práva na emigraci a práci v zahraničí, práva na ochranu před násilím a zneužíváním. S tím bezprostředně souvisí nutnost komunikace a spolupráce s jednotlivými ministerstvy, a to nejen v souvislosti s legislativním lobby. Nedílnou součástí práce NNO je rovněž preventivní činnost, sběr a rozšiřování informací o obchodu s lidmi a příbuzných tématech.

4.5. Možnosti intervence a doporučený postup při kontaktu s oběťmi a potenciálními oběťmi obchodu s lidmi

Při komunikaci s potenciální obětí obchodu s lidmi či obchodovanou osobou je nutné respektovat určitá specifika:

- může se nacházet ve stavu akutní reakce na stres či trpí posttraumatickou stresovou poruchou,
- jedná-li se o migranta/migrantu, pak může reagovat na prožité trauma odlišně, a to zejména v závislosti na kulturních rozdílech,
- navzdory Vaší snaze Vám na základě předchozích zkušeností či strachu nemusí důvěřovat, můžete mít pocit, že neříká pravdu či celý příběh,
- nevíte, zda není stále pod vlivem obchodníků, popř. není emočně závislá na některém z nich,
- může mít tendence k sebevraždě, být pod vlivem drog,
- pokud jde o ženu, která byla znásilněna, může ji s velkou pravděpodobností rozhovor s mužem traumatizovat.

Při **vedení rozhovoru** je velice důležité navození důvěrné atmosféry, pocitu porozumění, podpory a pomoci bez jakéhokoliv náznaku nátlaku. V případě podezření a rozhovoru s potenciální obětí je vhodné vést rozhovor bez přítomnosti doprovázející osoby. Další doporučený postup:

- postupovat citlivým způsobem, jen tak je možné získat důvěru,
- pokusit se zjistit, jaká je situace (pozorování, otázky i nepřímé),
- nabídnout pomoc:
 - ▶ předat číslo na pomáhající organizaci (letáky, drobné dárky apod.),
 - ▶ stručně vysvětlit možnosti pomoci zejména utajeného ubytování a finanční pomoci; obětem - cizinkám/cizincům lze za určitých podmínek zajistit legalizaci pobytu,
- v případě nejistoty jak aktuálně reagovat, je vhodné využít konzultace v týmu, případně s dalšími subjekty, např. NNO uvedenými v závěru publikace.

Pokud při kontrole nemůže být podezření na obchodovanou osobu potvrzeno, je dobré potenciální obchodované osobě vysvětlit, jaká má práva a na koho se může později bez obav obrátit (policie, nevládní organizace, velvyslanectví). Vhodné je **varovat před riziky nelegálního zaměstnání** a poradit, jak se těmto rizikům vyhnout. Potenciální obchodovaná osoba by měla:

- být co nejvíce samostatná, nepůjčovat si peníze, nesvěřovat nikomu své doklady;
- podepsat jen smlouvy, kterým rozumí a nepřistoupit na nevýhodné podmínky;
- informovat často rodinu nebo známé doma o tom, kde se nachází a co mají dělat v případě, že se delší dobu neozve;
- mít doma kopii svých dokladů, popř. ji tam dodatečně poslat;
- disponovat kontaktem na pomáhající organizace, policii, velvyslanectví.

!Kdykoliv existuje podezření, že by se mohlo jednat o obchodovanou osobu, neprodleně informovat pomáhající neziskové organizace nebo ÚOOZ SKPV PČR!

Dospělí jedinci mohou přejít do péče nevládní organizace a být zařazeni do Programu podpory a ochrany obětí obchodu s lidmi.

V případě zajištění nezletilého neprodleně **informovat OSPOD** - požádá o předběžné opatření o umístění dítěte do Zařízení pro děti - cizince. To pak spolupracuje s MV ČR a případně s nevládními organizacemi, které mohou poskytnout další psycho-sociální pomoc a poradenství.

4.6. Příklady dobré praxe preventivních opatření

Jedním ze způsobů šíření informací o obchodu s lidmi jsou televizní a rozhlasové spoty, semináře, webové stránky či filmy (působivý je pohled do pocitů obchodované osoby, který nabízí film „Lilya 4-ever“ švédského režiséra Lucase Moodysona). Velmi efektivní je spolupráce s celebrity, ke které došlo například v Kolumbii, kde se tváří kampaně zaměřené na obchod s lidmi stal zpěvák Ricky Martin.

Příkladem dobré praxe je rovněž Moldavsko, kde je lidem cestujícím za prací do zahraničí vkládán do pasu leták s potřebnými informacemi, viz obrázek.

Vzhledem ke své účinnosti, ohlasu cílových skupin a posunu k systémovějšímu přístupu jsou jako prevence v oblasti obchodu s lidmi kladně vnímány metodické listy pro učitele, jejichž příklady lze vidět níže.

Copyright: IOM

Aktivita „INZERÁT“⁴⁴

Cíl:

- naučit se rozpoznat rizikový inzerát
- naučit se jednat se zprostředkovávající agenturou nebo osobou, která práci nabízí

Čas:

- 20-30 minut

Pomůcky:

- výtisky inzertního časopisu

Instrukce:

- rozdělte skupinu na menší celky (např. po 3-5 osobách)
- rozdejte dětem inzerát

Instruuje skupiny, ať se pokusí vymyslet pár rad pro kamarádku, která chce na inzerát odpovědět. Jak má postupovat? Jaké informace má žádat po telefonu? A jaké informace při osobním setkání? Jak má vypadat pracovní smlouva? Kde je možné si ověřit agenturu, která práci nabízí? S kým je možné konzultovat podmínky smlouvy?

Skupiny nejprve pracují samostatně, pak výsledky týmové práce prezentují. Lektor/ka doplňuje informace či uvádí nápady vycházející ze skupiny na pravou míru.

Jako alternativu nebo na doplnění diskuse je možné simulovat telefonický rozhovor do agentury nebo návštěvu ve zprostředkovatelské kanceláři.

AKTIVITA „MICHALA“⁴⁵**Cíl:**

- znát rizika obchodování s lidmi a nucené prostituce
- znát základní mechanizmy bezpečného chování při odjezdu za prací a v krizové situaci
- dokázat vytvořit bezpečnostní a krizový plán

Velikost skupiny:

- 6-20 dívek

Čas:

- 30-60 minut dle velikosti skupiny a rozsahu diskuse

Pomůcky:

- části příběhu 1 a 2

Instrukce:

- rozdělte dívky do skupin po trojicích až čtveřicích
- každá skupina obdrží jeden z příběhů (viz níže). Skupiny jsou instruovány, ať si přečtou příběh

⁴⁴ Z ústavu do života (Podpora rozvoje sociálních a komunikačních dovedností dětí); Erazimová, L., Kabelová, K., Kutálková, P., Lavičková, C., Štěpánková, M., Praha 2005, str. 36, 37.

⁴⁵ Obchodování se ženami a nucená prostituce (podklady pro prevenční lekce), La Strada, o.p.s., březen 2006; str. 7-9.

- skupiny, které pracují s příběhem označeným číslem 1, obdrží instrukci, aby se zamyslely nad tím, jak by se měla Michala zachovat před odjezdem. Co by si měla zjistit, co vzít s sebou, jak se chovat co nejbezpečněji, aby předešla možným rizikům. Co by Michale dívky poradily, pokud by se jednalo o jejich kamarádku? Skupiny, které pracují s příběhem označeným číslem 2, mají za úkol vymyslet, co může Michala ve své situaci dělat? Dívky by se měly snažit pochopit, jak se Michala cítí, co jí případně může bránit obrátit se o pomoc
- během skupinové práce klad'te otázky, podporujte diskusi
- uzavřete práci ve skupinách. Požádejte skupiny, ať převypráví příběh a poté prezentují výsledky skupinové práce. Ostatní skupiny doplňují informace. Následuje stejný postup u skupiny, která pracovala s druhým příběhem
- po prezentaci všech zúčastněných skupin diskutujte různé varianty podobných příběhů, zajímejte se o to, jaké informace a zkušenosti mají dívky. Znají podobné příběhy ze svého okolí, z televize apod.?
- diskutujte, co konkrétně by asi Michala potřebovala od sociální pracovnice, a doplňte možnosti pomoci ženám v podobných situacích (zdůrazněte čísla SOS linek)

Příběh 1

Michalin táta už šest let marně hledá práci v menším městě na severu Čech. Mámě se po dvouroční nezaměstnanosti konečně podařilo získat místo kuchařky ve škole. Michala, nejstarší ze 3 sourozenců, před půl rokem dokončila školu. V době, kdy Michala přemýšlela, zda nastoupí jako pokladní do supermarketu, přijel na návštěvu bratranec Rudy. Celé rodině přivezl spousty dárků; Michale se nejvíc líbil nový mobilní telefon, po kterém už dlouho toužila a krásné zlaté náušnice. Na návštěvě pobyl asi týden. Byl to moc pěkný týden, všechny svezl ve svém novém autě, nakoupil spousty jídla a pití. Jednou večer, když celá rodina seděla u večeře, se Michaly zeptal, co plánuje po škole dělat. Michala se trochu styděla říct, že bude prodavačkou, už dávno snila, že se stane kadeřnicí nebo recepční ve velkém hotelu. Odpověděla ale po pravdě. Rudy odpověděl, že by možná nějaké další možnosti byly. Musí však „udělat pár telefonů“. Dva dny poté Michala viděla Rudyho, jak mluví s rodiči. Zasllechla své jméno. Večer jí rodiče oznámili, že se Rudymu povedlo pro Michalu sehnat práci pokojské v luxusním pražském hotelu. „Časem by ses mohla stát i recepční," řekl Michale Rudy. Michala byla překvapená, trochu se bála jít do Prahy, od rodičů nikdy nebyla delší dobu pryč a Rudyho také moc dobře neznala. Bratranec Rudy však nabídl, že může bydlet s jeho matkou a sestrou, on se v Praze moc nezdržuje. Když Michala uslyšela závatnou částku, kterou by za svoji práci dostávala a představila si, co všechno by si mohla nakoupit a ještě by ušetřila pro rodiče, strach zmizel. Do odjezdu zbýval týden. Michala přemýšlela, co je potřeba vzít s sebou a co zařídit...

Příběh 2

Karol Michalu vozí denně „na trasu“ blízko hranic s Německem. Denně musí Michala obsloužit alespoň 6 zákazníků. V autě opodál sedí muž a celý den ji hlídá. Karolovi, jak si nechává muž v autě říkat, dluží spousty peněz, které za ni zaplatil Rudymu. Když se tehdy Michala ocitla sama v cizím domě, kde byla zavřena spolu s dalšími ženami, několik dní skoro nejedla a nespala. Stále nechápala, co se stalo. Karolovi vysvětlovala, že je to omyl, jela přece do Prahy pracovat jako pokojská. Karol byl z počátku vlídný, slíbil, že až vydělá peníze, může jít. Další den však Michale řekl, že už nebude dál čekat. „Nechceš snad, abych musel říct rodičům, co děláš?“ a zabouchl dveře. Michale bylo zle. Najednou vedle ní klečela jedna z žen, které v domě bydlely. Utěšovala Michalu, řekla jí o „těch chlapech na trase, že nejsou tak zlí, jak se může zdát.“ Když bude Michala poslouchat, může se mít dobře nebo, pokud by chtěla, časem ji Karol přestane hlídat a ona bude moct utéct. „Karol není dobrý člověk, dej pozor. Zná tvoji rodinu, ví, kde žije,“ dodala. Michala pracuje na „trase“ už víc než měsíc. Cítí se špinavá, unavená, je jí stále zima. Neví, co má dělat. Bojí se Karola...

5. Kontaktní údaje na pomáhající organizace poskytující preventivní i následné služby a na další relevantní subjekty

La Strada Česká republika, o.p.s. byla založena roku 1995 a je členskou organizací Mezinárodního sdružení La Strada působícího v dalších osmi evropských zemích: v Bělorusku, Bosně a Hercegovině, Bulharsku, Makedonii, Moldávii, Nizozemí, Polsku a na Ukrajině.

V oblasti sociální pomoci obchodovaným osobám poskytuje La Strada dlouhodobou komplexní pomoc: dočasné (i utajené) ubytování, jídlo, ošacení, právní poradenství, lékařské ošetření, psychologickou a psychoterapeutickou pomoc, sociální pomoc a poradenství, časově a výši omezenou finanční podporu.

La Strada provozuje INFO a SOS linku pomoci, která je určena jak pro obchodované osoby, tak pro širokou veřejnost. Linka je v provozu v úterý a ve čtvrtek od 10:00 do 16:00 a ve středu od 12:00 do 18:00 z toho od 16:00 do 18:00 také v ruském jazyce.

kontakt: La Strada ČR P.O.Box 305, 111 21 Praha 1, tel.:(+420) 222 721 810, lastrada@strada.cz
<http://www.strada.cz>

Info/SOS: +420 222 71 71 71

Projekt Magdala - Caritas Česká republika - poskytuje:

okamžitou přímou, krátkodobou i dlouhodobou komplexní pomoc obchodovaným osobám a jejich dětem, chráněné ubytování s utajenou adresou, právní poradenství, sociální poradenství, osobní asistenci, psychologickou podporu, lékařskou pomoc, duchovní podporu, rekvalifikační a sebevzdělávací kurzy, podporu v resocializaci a integraci. Pracuje také přímo v terénu s nabídkou sociálního a zdravotního poradenství, aktivně vyhledává případné klientky, disponuje celorepublikovou sítí azylových zařízení.

Projekt **Magdala provozuje NON-STOP Linku pomoci Magdala**, která je určena obchodovaným osobám, odborníkům pomáhajících profesí, státním i nestátním aktérům, stejně tak jako i široké veřejnosti. Vyskolení pracovníci Linky jsou připraveni pro krizové situace a zprostředkování okamžité pomoci. Hovor v ruštině je možný kdykoliv, v ostatních jazycích pak po domluvě termínu.

kontakt: Projekt Magdala, Arcidiecézní charita Praha, Londýnská 44, 120 00 Praha 2, tel.:(+420) 224 246 519, magdala@charita.cz, www.magdala.cz

NON-STOP linka: +420 737 234 078

Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), mise v Praze

IOM Praha poskytuje přímou pomoc obětem obchodu s lidmi zprostředkováním bezpečného asistovaného návratu do země původu a nabídkou následné komplexní pomoci a reintegrace prostřednictvím misí IOM.

kontakt: IOM Mezinárodní organizace pro migraci, Dukelských hrdinů 692/35, 170 00 Praha 7, tel.: (+420) 233 370 160, 233 376 790, prague@iom.int, <http://www.iom.cz>, <http://www.iom.int>

Rozkoš bez rizika, občanské sdružení poskytující sociální služby, prevenci a bezplatnou pomoc HIV/AIDS mezi sexuálními pracovníci.

kontakt: Rozkoš bez rizika, o.s. , Bolzanova 1, 110 00 Praha 1, tel.: 224 234 453, rozkos@rozkosbezrizika.cz, www.rozkosbezrizika.cz

Odbor prevence kriminality (OPK) MV - sekretariát Národního koordinátora pro oblast podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi,

- koordinátor Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi: přijímá návrhy na zařazení obětí obchodování s lidmi do Programu od NNO, Policie ČR nebo jiných subjektů, které identifikují obchodované osoby; koordinuje postup práce s obětí a poskytuje konzultace k jednotlivým případům a podezřením na obchodování s lidmi;

- aktivity spojené s prevencí obchodování s lidmi.

kontakt: Ministerstvo vnitra - Odbor prevence kriminality (OPK MV), Nad Štolou 3, P.O.Box 21/OP, 170 34 Praha 7, tel.: 974 832 674, **974 833 232**, sekropk@mvcv.cz

Policie ČR Služby cizinecké a pohraniční policie (SCPP PČR)

Specializovaný útvar Policie ČR s celorepublikovou působností odpovědný za plnění úkolů v oblasti ochrany státních hranic a pobytu cizinců na území republiky, odhalování a dokumentování nelegálního jednání souvisejícího s narušením státních hranic. Oblastní ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie jsou dislokována v Praze, Českých

Budějovicích, Plzni, Ústí nad Labem, Hradci Králové, Brně a Ostravě. Územní působnost oblastních ředitelství je totožná s teritoriální působností Policie České republiky správ krajů s výjimkou Oblastního ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie Praha, jehož teritoriální působnost zahrnuje území hlavního města Prahy a Policie České republiky správy Středočeského kraje.

kontakt: Olšanská 2, pošt. schránka 78, 130 51 Praha 3, tel.: 974 841 102, pis@mvcv.cz, <http://www.pcr.cz>

Útvar pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ) je hlavním policejním zásahovým týmem České republiky proti organizovanému zločinu na národní a mezinárodní úrovni.

Úřad služby kriminální policie a vyšetřování (SKPV PČR)

kontakt: uooz@mvcv.cz

Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU)

OPU je nevládní neziskovou organizací, která se od svého založení v roce 1991 zabývá právní, sociální a psychologickou pomocí uprchlíkům a ostatním cizincům na území ČR.

kontakt: Veletřní 24, Praha 7, 170 00, tel.: (+420) **220 397 355**, opu@opu.cz, **OPU Brno:** Leitnerova 9/682, 602 00 Brno, <http://www.opu.cz>

Poradna pro uprchlíky, o.s. (PPU) vznikla v roce 2002 jako nástupce Poradny pro uprchlíky Českého helsinského výboru. Poskytuje právní, sociální a psychologickou pomoc těm osobám, které z různých příčin musely opustit zemi svého původu a žádají ochranu na území České republiky. Lidsko-právní organizace se zaměřením na dodržování práv cizinců a uprchlíků. Uznává právo každého člověka na nezávislou a bezplatnou pomoc.

kontakt: Senovážná 2, 110 00 Praha 1, tel.: +420 224 224 379, poradna@refug.cz, Telefonická poradna +420 224 224 379, Volejte Po-Čt: 10:00-17:00

Poradna pro občanství, občanská a lidská práva zaměřuje svoji činnost na právní poradenský servis pro potřeby jednotlivců, nevládních organizací i pracovníků státní správy a dále na dosahování systémových změn, např. zlepšení legislativy. V tomto rámci sleduje a analyzuje dodržování lidských práv a monitoruje související legislativu. Poradna poskytuje právní poradenství např. v oblasti práv cizinců a jejich integrace (zejména v otázkách souvisejících se získáváním státního občanství ČR a s legalizací pobytu), v oblasti ochrany před diskriminací a v oblasti sanace rodin.

kontakt: Petráská 29/ 1168, 110 00 Praha 1, tel.: 222 809 210, 222 809 409 poradna@iol.cz, poradna@poradna-prava.cz, www.diskriminace.cz, www.poradna-prava.cz

linka bezpečí

Sdružení Linka bezpečí (linky telefonické krizové intervence pro děti a dospívající)

Sdružení Linka bezpečí pomáhá dětem, mladým lidem, ale i jejich rodičům, příbuzným či kamarádům v obtížných životních situacích. Provozuje linky krizové intervence: Linka bezpečí, Linka vzkaz domů, Internetová linka, Chat a Rodičovská linka. Pracují zde vyškolení konzultanti pod supervizí odborníků (psychologů a sociálních pracovníků), kteří ctí zásadu anonymity klienta, poskytují podporu a také kontakty na návazné instituce a odborníky s možností další pomoci či intervence. Linka bezpečí jako největší celostátní bezplatná linka důvěry pro děti a mladistvé je v provozu 24 hodin denně po celý rok.

kontakt: Ústavní 91, Praha 8, 180 21, tel.: 266 727 979, 266 727 976, info@linkabezpeci.cz, www.linkabezpeci.cz

Bílý kruh bezpečí poskytuje přímou pomoc obětem a svědkům trestných činů, podílí se na prevenci kriminality a usiluje o zlepšení práv a postavení poškozených v trestním řízení. Přímá pomoc je postavena na osobním kontaktu s dvojicí konzultantů, právníka a odborníka na psychologickou pomoc. Tuto službu poskytuje bezplatně v roli dobrovolníků 180 osob. BKB je rovněž provozovatelem DONA linky - non-stop linka pro pomoc obětem domácího násilí (www.donalinka.cz, tel.: 251 511 313)

kontakt: U Trojice 2, 150 00 Praha 5, tel.: 257 317 110, bkb@volny.cz, www.bkb.cz, www.domacinasili.cz

Sdružení občanů zabývajících se emigranty poskytuje pomoc uprchlíkům a dalším kategoriím cizinců přicházejících do České republiky. Pomoc spočívá v bezplatném právním, sociálním a psychologickém poradenství, v realizaci volnočasových a vzdělávacích programů a v komplexní sociálně-právní asistenci dlouhodobě usazeným cizincům a uznávaným azylantům v namáhavém procesu integrace do majoritní společnosti.

kontakt: Mostecká 5, 614 00 Brno, tel.: 545 213 643, soze@soze.cz, www.soze.cz

Středisko prevence a léčby drogových závislostí - DROF IN o.p.s. se zaměřuje na ambulantní kontakt, první pomoc, poradenství a terapii drogových problémů. Provozuje rovněž non-stop linku pomoci (tel.: 222 221 431)

kontakt: Karolíny Světlé 18, 110 00 Praha 1, tel.: 222 221 431, stredisko@dropin.cz, www.dropin.cz

Krizové centrum RIAPS nabízí komplexní péči o člověka v obtížných životních situacích ohrožujících jeho psychické zdraví, v průběhu dne (8-16 hod) je k dispozici psycholog i psychiatr, v nočních hodinách a o víkendech pak pouze psychiatr (konzultace probíhají v českém jazyce). Krizové centrum RIAPS dále nabízí krátkodobou podpůrnou psychoterapii a krátkodobý pobyt na lůžkovém oddělení k překlenutí krizového období. Provozuje non-stop Linku důvěry (tel.: 222 580 697)

kontakt: Chelčického 39, 130 00 Praha 3 Žižkov, tel.: 222 586 768, riaps@mcssp.cz, www.mcssp.cz

Projekt ŠANCE je první preventivní a humanitární program pro komerčně sexuálně zneužívané děti a mládež žijící na ulici. Projekt Šance pomáhá klientům s ubytováním, s hledáním práce, se zdravotním ošetřením, často jde o dlouhodobou spolupráci.

kontakt: Ve Smečkách 28, 110 00 Praha 1, tel.: 222 211 797, info@sance.info, www.sance.info

Česká společnost AIDS pomoc je největší nevládní neziskovou organizací pracující v oblasti prevence HIV/AIDS v ČR. Provozuje Dům světla - sociálně zdravotní, azylové a preventivní centrum. Posláním sdružení je přímá pomoc HIV pozitivním a AIDS nemocným, stejně jako prevence a boj proti AIDS. S prevencí pak souvisí možnost anonymního testování na HIV/AIDS.

kontakt: Malého 3, 186 21 Praha 8, tel.: 224 814 284, aids-pomoc@iol.cz, www.aids-pomoc.cz

Projekt JANA (Centrum pro prevenci HIV/AIDS a pohlavně přenosných chorob)

Hlavním účelem projektu JANA, který se zabývá zejména situací žen v prostituci, je předcházení pohlavně přenosných nemocí, zejména přenášení AIDS, onemocnění oslabujícího imunitní systém. Jedním z cílů tohoto projektu je vyhledávací, preventivní a vysvětlovací činnost v prostitučním prostředí podél asi 300 km dlouhé bavorsko-české hranice. Práce "streetworkerů" zahrnuje čtyři okresy západních a jižních Čech.

kontakt: U Nemocnice 148, 344 01 Domažlice, tel.: 379 778 222, centrum.jana@centrum.cz, www.centrum-jana.wz.cz

6. Použité zkratky

NNO	nevládní neziskové organizace
OSN	organizace spojených národů
EU	Evropská unie
TZ	trestní zákon
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
MVČR	Ministerstvo vnitra České republiky
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
OČTŘ	orgány činné v trestním řízení
PČR	Policie České republiky
ÚOOZ	Útvar pro odhalování organizovaného zločinu
SKPV PČR	Služba kriminální policie a vyšetřování Policie ČR
ÚOKFK	Útvar odhalování korupce a finanční kriminality
SCPP PČR	Služba cizinecké a pohraniční policie Policie ČR
SPP P ČR	Služba pořádkové policie Policie ČR
PČR OŘ	Oblastní ředitelství Policie ČR
OSPOD	Oddělení sociálně-právní ochrany dětí

7. Doporučená literatura a informační zdroje

Aktuální a relevantní zdroje, strategické dokumenty, studie a analýzy související s problematikou obchodu s lidmi v ČR, např.:

- Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období 2005-2007)
- Zpráva vídeňského Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu (UNODC) "Trafficking In Persons: Global Paterns"
- Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Geneva, 2002
- Trafficking in Persons Report 2003, Ministerstvo zahraničních věcí USA, 4 miliony - OSN a Mezinárodní organizace pro migraci - Unesco Trafficking Statistics website, www.unescobkk.org
- Manuál pro Policii ČR - Obchodování s lidmi, Praha 2006
- Burčíková P., Obchod s lidmi a nucená či vykořisťující práce v ČR, La Strada ČR o.p.s., 2006
- Vaníčková E., Burčíková P., Kerbic J., Kefurtová A., Rozlílek M., Kutálková P., Obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, Česká společnost na ochranu dětí, Praha 2005
- Obchodování s lidmi za účelem nucené práce - Výukový manuál (ILO 2007)
- Pilotní výzkum prostředí obchodu s lidmi na území České republiky - IOM, 2005
- Výzkum obchodu s lidmi především za účelem nucené práce - Intermundia o.p.s., 2005
- Metodická příručka dále vychází z interních materiálů a dokumentů zpracovaných v organizaci La Strada, o.p.s., IOM, Charita, Ministerstva vnitra ČR, Ministerstva práce a sociálních věcí ČR
- Potírání obchodu s lidmi v ČR a možnosti optimalizace bezpečnostní politiky státu
- Výklad pojmu "nucená práce" - stanovisko odboru bezpečnostní politiky, 2005
- Stanovisko odboru bezpečnostní politiky k "Výzkumu obchodu s lidmi především za účelem nucené práce"
- Stanovisko odboru bezpečnostní politiky k "Pilotnímu výzkumu prostředí obchodu s lidmi na území České republiky"
- Pilotní výzkum mezi zákazníky komerčních sexuálních služeb ve dvou příhraničních regionech ČR - IOM, 2005
- Zpráva expertní skupiny o obchodování s lidmi, díl 1 a 2, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Prameny, 2005
- Obchodování se ženami z pohledu České republiky - Výzkum Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, 2004

- Analýza popisující bulharský organizovaný zločin na území České republiky, který souvisí s obchodem s lidmi, prostitucí a kapesními krádežemi
- Trestní zákon, zákon o krajích, zákon o obcích a zákon o hlavním městě Praze
- Dunovský J., Mitlöhner M., Hejč K., Hanušová-Tlačilová J.: Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání, Grada Publishing, Praha 2005
- Čírtková L., Vitoušová P. a kol.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů, Grada Publishing, Praha 2007
- Doporučení vládě České republiky týkající se problematiky obchodování s lidmi, La Strada ČR, Praha 2004
- Hidden Slaves, Forced Labour in the United States. Free the Slaves, Washington D.C., Human Rights Center University of California, Berkeley 2004
- Kelly L.: Journeys of Jeopardy: A Commentary on Current research on Trafficking of Women and Children for Sexual Exploitation Within Europe, IOM, 2002
- La Strada (Express) Identification of Trafficked Persons, Issue No 2, March 2006, La Strada Moldova, 2006
- National Referral Mechanisms, OSCE/ODIHR, Warsaw 2004
- Obchod s lidmi a nucená či vykořisťující práce, La Strada ČR, Praha 2006
- Practical Guide to Assisting Trafficked Women. Global Alliance Against Traffic in Women, Bangkok 1997
- Protokol for identification and Assistance to Trafficked Persons and Training Kit, Anti-Slavery, London 2005
- Uherek Z., Skřivánková K., Weinerová R, Žadatelky o azyl a obchod s lidmi, UNHCR, Praha 2002
- Vizinová D., Preiss M., Psychické trauma a jeho terapie, Portál, Praha 1999
- Vodáčková D. a kol., Krizová intervence, Portál, Praha 2002
- Zimmerman C., Yun K., Shvan I., Watts C., Trappolin L., Treppete M., Bimbi F., Adams B., Jiraporn S., Beci L., Albrecht M., Bindel J. and Regan L., The Health Risk and Consequences of trafficking in Women and Adolescent. Finding from a European study, London School of Hygiene and Tropical Medicine (LSHTM), London 2003
- Zimmerman C., WHO Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women, World Health Organization, Geneva 2003
- Zimmermann C. et al., Stolen Smiles: a summary report on the physical and psychological health consequences of women and adolescents trafficked in Europe, London: The London School of Hygiene & Tropical Medicine, 2006
- National Referral Mechanisms - Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons, OSCE/ODIHR, Warsaw, 2004
- Christian Action and Networking Against trafficking in Women, CCME and Caritas Europa, 2005.

Veřejná zakázka:

Vzdělávání pracovníků sociálních služeb v problematice obchodu s lidmi

Realizátor veřejné zakázky: Confima, s.r.o.

www.confima.cz

Autorský tým:

- Mgr. Klára Holanová (odbor sociálních služeb MPSV)
- Mgr. Lenka Myslíková, Bc. Jakub Švec (odbor bezpečnostní politiky MVČR),
Mgr. Barbora Holušová (odbor prevence kriminality MVČR)
- Mgr. Petra Burčíková, Mgr. Petra Kutálková, Anna Kefurtová, DiS.
(La Strada ČR, o.p.s.)
- Mgr. Jindřiška Krpálková (Arcidiecézní charita Praha)
- Mgr. Tereza Hulíková (IOM)
- Bc. Jana Kubíčková, Ing. Eliška Sýkorová (Confima, s.r.o.)

Grafická úprava a sazba: A4 Reklama, www.fastpete.xf.cz

Fotografie copyright: IOM, www.fotodokument.cz

Jazykové korektury: GlobalTranslations, s.r.o.

Tisk: Denoc, s.r.o.

Rok a místo vydání: 2007, Praha

Náklad: 2000 ks

*Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky.
Partnerem projektu je Ministerstvo vnitra České republiky.*

NEZAPOMEŇTE:

- **obchodování s lidmi je trestný čin § 232a,**
- vykořisťování v rámci obchodu s lidmi **má mnoho forem** - např. **sexuální a pracovní vykořisťování, nucená prostituce,**
- s obchodovanou osobou se můžeme setkat v podstatě kdekoli. Potenciální oběti obchodování s lidmi jsou vyhledávány mezi osobami nespokojenými s výdělkem, v obtížných životních situacích a osobami provozujícími prostituci,
- častým důvodem, proč **obchodovaná osoba nevyhledá pomoc sama** je: obava z deportace, trestního stíhání či odhalení ilegálnosti pobytu, strach z potrestání za použití falešných dokladů, práci na černo či vykonávání prostituce,
- některé z obchodovaných osob nesmí opustit objekt, kde jsou drženy. Z těchto důvodů je **nutné tyto osoby aktivně vyhledávat,**
- **obchodované osoby vnímají různě svá práva a závažnost vykořisťování,** prožily traumatickou událost, jsou často v šoku, nemusí rozumět česky a trpí pocitem izolace,
- nucená práce a prostituce často úzce souvisí s existencí organizovaného zločinu, **při poskytování informací či přímé pomoci myslíte na svou bezpečnost a na bezpečnost obchodované osoby,**
- z hlediska úspěšného vyšetřování případů obchodování s lidmi je **žádoucí získat obchodovanou osobu pro spolupráci.** Svědectví této osoby představuje významný přínos k usvědčení a potrestání pachatelů.

JAK MŮŽETE POMOCI OBCHODOVANÉ OSOBĚ?

- 1) nabídnout pomoc - sociální služby vycházející ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- 2) stručně vysvětlit možnosti pomoci (např. utajeného ubytování a finanční pomoci; obětem-cizincům lze za určitých podmínek zajistit legalizaci pobytu)
- 3) předat číslo na pomáhající organizaci (letáky, drobné dárky apod.) viz hlavní kontakty níže

Důležité je, **informovat obchodovanou osobu o jejich právech:**

- svobodně se rozhodnout o **podání trestního oznámení** na osoby, které ji vystavují nátlaku,
- požadovat **speciální ochranu a utajení** její osoby v případě, že se rozhodne vypovídat,
- v případě cizinců pak **právo na tlumočnicka a kontakt s ambasádou** rodné země.

Při sebemenším podezření na konkrétní případ obchodování s lidmi, je nutné informovat pomáhající **neziskové organizace** nebo **ÚOOZ SKPV PČR**. Tento postup je důležitý i z hlediska zařazení do **Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi v ČR**, který je založen na principu dobrovolnosti.

La Strada Česká republika, o.p.s. (Pomoc osobám vykořisťovaným v práci, včetně prostituce)
Informační a SOS linka: 222 71 71 71, www.strada.cz

Projekt Magdala - Caritas Česká republika (Pomoc proti vykořisťování v práci a v prostituci)
NON-STOP linka pomoci Magdala: 737 234 078, www.magdala.cz

IOM Mezinárodní organizace pro migraci (Dobrovolné návraty domů a reintegrační pomoc)
Telefon: 233 370 160, www.iom.cz

Bližší informace a další kontakty na pomáhající organizace naleznete uvnitř tohoto manuálu.